

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rozšíření Langmanovy psychologické teorie zabývající se střelbou v prostředí
škol

Extension of Langman's psychological theory dealing with shooting in school
environment

Petra Kasalová

Vedoucí práce: PhDr. David Heider, PhD.
Studijní program: Psychologie
Studijní obor: Psychologie s rozšířením o speciální pedagogiku

Praha 2020

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Rozšíření Langmanovy teorie zabývající se střelbou v prostředí škol* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. dubna 2020

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce panu PhDr. Davidu Heiderovi, PhD. za rady, připomínky, komunikační spolehlivost a čas, který této práci věnoval.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se věnuje tématu střelby v prostředí škol. Vychází z psychologicky orientovaných výzkumných studií zaměřených na osobnost střelce, především z teorie Petera Langmana. V první části, kromě jiných teorií školní střelby, detailně rozebírá Langmanovu kategorizační síť školních střelců. Další část je zaměřena na vlastní analýzu dalších pěti střelců po roce 2011, konkrétně Johna Zawahriho, Jessiho Osborna, Nikolase Cruze, Bryana Olivera a Roberta Gladdena. Tyto případy jsou navíc rozděleny na střelecké útoky, při kterých došlo k zabití a na střelecké útoky, při kterých nebyl nikdo zabit. Výzkumné otázky se týkají aplikovatelnosti případů po roce 2011 na Langmanovu kategorizaci a rozdílů mezi smrtícími útoky a útoky, při kterých nikdo nezemřel. Z práce vyplývající závěry potvrzují aplikovatelnost Langmanovy teorie na pět případů po roce 2011 a zároveň nabízí možnosti drobného rozšíření zmíněné teorie.

KLÍČOVÁ SLOVA

školní střelba, Peter Langman, školní střelec, masová vražda

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the topic of school shootings. It is based on psychologically oriented research studies focused on the shooter's personality, especially on the theory of Peter Langman. The first part of thesis, among other school shooting theories, describes and discusses in detail Langman's categorization system. The next part focuses on the analysis of five shooters after 2011, specifically John Zawahri, Jessie Osborne, Nikolas Cruz, Bryan Oliver and Robert Gladden. In addition, these cases are divided into attacks in which killing took place and attempted attacks in which no one was killed. Research questions concern the applicability of post-2011 cases to Langman's categorization and the differences between deadly and attempted attacks. The results of the thesis confirm the applicability of Langman's theory to the five early mentioned cases after 2011 and offer the possibility of a minor extension of the theory.

KEYWORDS

school shooting, Peter Langman, mass shooting, attempted school shooting

Obsah

Úvod	7
1 Teorie školních střelců.....	8
1.1 Vymezení pojmu školní střelby	9
1.2 Prevence školní střelby v České republice.....	11
1.3 Psychologické teorie	12
1.3.1 Peter Langman.....	12
1.3.2 Jonathan Fast	12
1.3.3 James P. McGee a Caren R. DeBernardo	13
1.4 Sociologické teorie	14
1.4.1 Katherine Newman.....	14
1.4.2 Mary E. O'Toole	15
2 Peter Langman a jeho psychologická teorie	16
2.1 Věkové skupiny střelců.....	16
2.2 Psychologické skupiny střelců.....	17
2.2.1 Psychopatická skupina střelců	17
2.2.2 Psychotická skupina střelců.....	19
2.2.3 Traumatizovaná skupina střelců	21
2.2.4 Kombinované skupiny: střelci s psychopatickými a psychotickými rysy, dvojznační střelci.....	22
3 Analýza dat.....	23
3.1 Výzkumná otázka a výzkumný záměr	23
3.2 Metoda sběru dat.....	24
3.3 Analýza střelců, kteří v rámci útoku zabíjeli	26
3.3.1 John Zawahri	26

3.3.2	Analýza Johna Zawahriho	29
3.3.3	Jesse Osborne	31
3.3.4	Analýza Jesse Osborna	34
3.3.5	Nikolas Cruz	36
3.3.6	Analýza Nikolase Cruze	38
3.4	Analýza střelců, kteří se v rámci útoku pokusili o vraždu	40
3.4.1	Bryan Oliver	40
3.4.2	Analýza Bryana Olivera	42
3.4.3	Robert Gladden	44
3.4.4	Analýza Roberta Gladdena	46
3.5	Langmanovi střelci, kteří se v rámci útoku pokusili o vraždu	48
3.5.1	Jason Hoffman	48
3.5.2	Asa Coon	48
3.6	Souhrn	49
	Diskuze	50
	Závěr	54
	Seznam použitých informačních zdrojů	56

Úvod

Fenomén školních střelců patří k tragickým tématům spojených se školním prostředím. V časovém intervalu posledních deseti let zemřelo při tomto druhu útoku na území Spojených států amerických 229 lidí (případně včetně samotných střelců), dalších 704 osob bylo zraněno. Až teprve březen roku 2020 byl vzhledem k okolnostem vůbec prvním březnem bez školní střelby na území USA od roku 2002 (Stettenbenz, 2019; Lewis, 2020).

Přestože školní střelba je extrémně ojedinělým fenoménem a v důsledku útoku na školu zemře setina procenta teenagerů ve Spojených státech amerických, strach z ní je největší za posledních patnáct let. 35 % rodičů má strach o bezpečnost svých dětí ve škole, téměř 20 % rodičů tvrdí, že jejich dítě vyjádřilo obavy ze školní střelby na vlastní škole (Jones, 2020; Newman, 2004). (viz Příloha č. 1)

Problematika masového vraždění na školách je v oblasti výzkumu známá od druhé poloviny 90. let 20. století. Určitý zlom nastal po masakru na střední škole Columbine, při kterém přišlo o život 13 lidí. Až tento útok ve společnosti vyvolal otázky pátrající po příčinách útoku, které do dnešního dne nejsou dostatečně zodpovězeny (Pálková, 2014).

Tato teoretická práce za svůj cíl nepokládá odhalení příčin školní střelby, jelikož jde o problematiku velice komplexní a těžko zobecnitelnou. Bude vycházet především z teoretického rámce psychologické teorie Petera Langmana orientované na osobnost střelce, která v rámci Langmanovy kategorizační sítě analyzuje 48 školních střelců do roku 2011.

Cílem práce bude rozšíření jednotlivých kategorií o další střelce po roce 2011, případně určení nových typických rysů mezi nimi či rozšíření Langmanovy kategorizační sítě. Tato práce se zároveň bude zaměřovat na rozdíly mezi střelci, kteří při svém útoku zabíjeli a střelci, kteří se o vraždu pokusili. Zásadní odlišností mezi těmito nově diferencovanými skupinami by mohly být důležitými indikátory pro aktualizace preventivních opatření na školách při krizové situaci školní střelby.

1 Teorie školních střelců

Böckler et al (2013) hovoří v souvislosti se střelbou v prostředí školy se třemi násilím pobízejícími faktory: 1) struktury ovlivňující socializaci dětí a adolescentů 2) faktory související s individuálním psychodynamickým pozadím 3) okolnosti související s institucí školy, studia a školního života (kultury školy).

Střelbou v prostředí škol se zabývají autoři, kteří kombinují faktor okolností instituce školy buď s faktorem socializace, či s faktorem individuálního psychologického pozadí.

Jejich teorie proto můžeme rozdělit do dvou skupin - psychologické a sociologické. Psychologické teorie jsou zaměřeny na vnitřní faktory jedince a korespondují s výše zmíněným faktorem číslo dvě. Sociologická skupina má záběr širší a identifikuje především vnější faktory ovlivňující jedince a jeho chování, související s faktorem číslo 1.

Hranice sociologické a psychologické větve není u všech autorů pevně daná, např. Langman akcentuje ve své psychologické teorii vliv rodinného prostředí, Mary O'Toole zase z hlediska sociologického uvádí mezi čtyřmi zásadními faktory osobnost střelce. Tato skutečnost může být způsobena sbíhajícími se tendencemi k třetímu faktoru (Rocque, 2012).

Většina autorů se více či méně věnuje problematice prevence školní střelby. Dochází zde ke shodě, jelikož preventivní opatření škol bývají v oblasti školní střelby spojená spíše s přímým ohrožením života střelcem než s tím, aby se potřeba zabíjet u jedince vůbec neprojevila nebo byla zavčasu odhalena. Správné vyhodnocení situace je tak považováno za složitý proces, kdy hranice mezi nedostatečnou a přehnanou pozorností věnovanou varovným signálům je tenká, a především pevně neurčená. Zajistit účinná předběžná opatření v oblasti ochrany studentů proti střelcům (přímo z řad studentů) je obtížné. Neexistuje žádný obecný postup, který by dokázal spolehlivě odhalit úmysly budoucího střelce. Autoři, kteří téma prevence zmiňují, dokonce upozorňují, že jimi vytvořené seznamy vlastností (varovných signálů) střelců neplní funkci predikátoru násilného chování, pouze posuzují motivaci k jeho vykonání (Langman, 2010; O'Toole, 2012; Böckler, 2013).

1.1 Vymezení pojmu školní střelby

Pojem školní střelby (tj. střelba v prostředí škol, střelba ve škole) není z hlediska významu obecně jednotný. V rámci americké klasifikace neexistuje ucelená definice související s tímto druhem zločinu, a proto dochází k určité nesourodosti výsledků výzkumných prací, jelikož základní kritéria určující, kdo ještě je (nebo není) považován za školního střelce, se liší (Böckler, 2013).

Böckler (2013) vymezuje školní střelbu v kontextu vícenásobných vražd. Spojuje zde nejprve klasifikaci Holmesů (1998), která rozlišuje tři základní kategorie mnohočetných vražd – sériové, záchvatové a masové, a klasifikaci Scheithauera a Bondü (2011) zařazující školní střelbu jako jednu z podkategorií masové vraždy. (viz Příloha č. 2)

Masovou vraždu charakterizujeme jako vícenásobnou vraždu provedenou na jednom místě v jednom nepřerušném časovém úseku. Záchvatová vražda je odlišná zabíjením na více než jednom místě, sériový vrah útočí v různých časových úsecích, na různých místech (Holmes & Holmes, 1998).

Kategorie masové vraždy obsahuje čtyři podskupiny, z nichž jedna – násilné řádění (rampage) se dále dělí na klasické násilí (dospělý jedinec náhodně vraždí ve veřejném prostoru), násilí na pracovišti (existuje spojitost mezi důvodem útoku a pracovním prostředím) a školní střelbu (Böckler, 2013).

Školní střelba je definována primárně místem – škola a školní pozemky (včetně školních zastávek autobusu, školních hřišť), které má pro střelce symbolický význam – právě zde se potřebuje pomstít a demonstrovat svou sílu. Střelcem je současný či bývalý (většinou adolescentní) student dané instituce (Scheithauer & Bondü, 2011).

Tato obecně souhrnná kategorizace není platná pro všechny případy školní střelby, dle různých teorií je v některých případech uvedená definice poněkud rozporuplná.

Pokud bychom se například řídili informací, že školní střelec patří do podkategorie masových vražd, pak bychom všechny střelce, kteří zabíjeli před vlastním útokem na školu (Robert Poulin, Andrew Wurst, Charles Whitman, Luke Woodham, Kip Kinkel, Adam Lanza, Alvaro Castillo, John Zawahri, Jesse Osborne) neurčili jako školní střelce, jelikož se

nejedná o vraždu masovou ale záchvatovou. Tento způsob členění by ovlivnil Langmanovu teorii, který všechny výše zmíněné vrahy radí mezi školní střelce. Langman také, v rozporu s výše zmíněnou definicí, za školní střelce považuje jedince, kterým bylo v době útoku minimálně devatenáct let a nebyli nijak spojeni se školou, na kterou útočili.

Obecně není určeno, jaký počet obětí (a jestli vůbec nějaký) je pro školní střelbu definující. Newman et al (2004) například zahrnuje do svých výzkumů pouze střelecké útoky, při kterých přišlo o život více jedinců. Robertz (2004), Hoffmann (2007) a Langman (2015) oproti tomu považují za školní střelbu i případy, při kterých byl definovatelný záměr zabít nebo ublížit (Böckler, 2013).

1.2 Prevence školní střelby v České republice

V teoretickém úvodu bych ráda zmínila prevenci školní střelby související se situací v České republice, přestože se přímo netýká cílů této práce. Jedná se sice o problematiku spojenou primárně se Spojenými státy americkými, určitá připravenost české legislativy na podobnou krizovou situaci je zásadní pro případné správné vyhodnocení problému.

V rámci tématu bezpečnosti ve škole existují pro Českou republiku metodické pokyny a doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k bezpečnostním tématům. Pro účely prevence školní střelby bychom z těchto pokynů teoreticky mohli využít dokument metodického doporučení k bezpečnosti dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních obsahující informace o mimořádných událostech, který není pro školy závazný. Dalším využitelným materiálem by byl Metodický pokyn k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, který charakterizuje šikanu, určuje postup jejího řešení a jediný ukládá povinnost zpracování krizového plánu (Malá, 2016).

Žádná opatření v českém jazyce, která by ale pracovala se skutečností, že by případným útočníkem mohl být student školy, neexistují. Česká republika tak kopíruje praxi států postižených fenoménem školních střelců, které potřebné dokumenty bohužel vytvářely až v návaznosti na incidenty tohoto druhu. Vzhledem k této podobnosti je třeba zdůraznit, že na vznik českých preventivních opatření až v důsledku krizové situace není třeba vyčkávat.

1.3 Psychologické teorie

1.3.1 Peter Langman

Peter Langman je americkým psychologem a expertem tématu psychologie střelců ve školách. Pracuje s potenciálními školními střelci, vede tréninkové programy (pro profesionály z oblastí psychologie, vzdělání a práva) zaměřené na pochopení psychologie školních střelců a na identifikaci potenciálních školních střelců. Svůj výzkum uveřejnil zatím ve dvou knižních publikacích (Langman, 2020). Jeho nejnovější kniha *School Shooters: Understanding High School, College, and Adult Perpetrators* z roku 2015 analyzuje čtyřicet osm školních střelců. Dřívější publikace *Why Kids Kill: Inside the Minds of School Shooters* z roku 2010 více popisuje deset střelců a podrobněji se zaměřuje na jejich životy. Ve své práci pokračuje i po roce 2011 a na své oficiální stránce shromažďuje a sdílí informace související s dalšími útoky.

Langman vytvořil komplexní střeleckou kategorizační síť obsahující skupiny věkové a skupiny psychologické (psychopatičtí střelci, psychotičtí střelci a traumatizovaní střelci), které budou podrobněji rozebrány v další kapitole.

Jeho teorie se liší od ostatních určením tří samostatných psychologických skupin, což umožňuje volnější a pružnější kategorizaci a zapřičiňuje aplikovatelnost na širší skupinu jednotlivců.

1.3.2 Jonathan Fast

Jonathan Fast je v současné době psychoterapeutem a zároveň profesorem sociálních prací na Yeshiva University (Fast, 2016). Pro svou kvalitativní práci publikovanou pod názvem *Ceremonial Violence: A Psychological Explanation of School Shootings*, si Fast vybírá 13 případů školní střelby, z nichž šest školních střelců analyzuje hloubkově.

Fast (2016) na rozdíl od Langmana vnímá střelce jako sourodou skupinu a s notnou dávkou generalizace určuje jednotné charakteristické rysy pro všechny střelce dohromady. Konkrétně se jedná o Brendu Spencer, Wayna Lo, Evana Ramseyho, Luka Woodhama, Erica Harrise a Dylana Klebolda. Tito jedinci jsou dle Langmanovy kategorizace obsaženi ve všech třech jeho psychologických skupinách (Fast, 2008).

Fast (2008) dále tvrdí, že pro veřejnou (sebe)vraždu jsou zásadní dva faktory: narcistní jedinec s potřebou pozornosti absentující empatii a další jedinec, se kterým potenciální útočník sdílí svou zuřivost. Oba zmíněné faktory jsou vyvratitelné, pokud vezmeme v potaz jiné než Fastem určené střelce. Střelba ve škole je podle něj jakousi formou odplaty prostřednictvím ceremoniální násilné popravě vyplývající z potřeby získat společenskou prestiž a status. Ve shodě s ostatními autory je Fast (2016) v tvrzení, že záměrný únik informací o plánovaném útoku je častým rysem školních střelců, který je odlišuje od ostatních masových vrahů.

1.3.3 James P. McGee a Caren R. DeBernardo

James P. McGee a Caren R. DeBernardo na rozdíl od předchozích dvou autorů přímo vytváří profil typického střelce. Výzkumná práce *The Classroom Avenger: A behavioral profile of school based shootings* uvádí výčet charakteristik spojených s tzv. třídním mstitelem vytvořených analýzou 12 školních střelb v prostředí druhého stupně základních škol a středních škol od roku 1993 do roku 1998 (Rocque, 2012).

Typickým střelcem je podle autorů průměrně 15letý, fyzicky zdravý student bílé pleti, vyrůstající v nefunkční rodině střední vrstvy, ve městě s méně než 50 tisíci obyvateli. Není fyzicky atraktivní, je nesebevědomý, nestálý, nemá přátele, je na svůj věk nezralý, zmatený v otázce svojí (nejen sexuální) identity. Krátce před útokem byl střelec vystaven psychosociálním stresorům (frustrace, ponížení, odmítnutí, ztráta blízké osoby) (McGee & DeBernardo, 1999).

Zde dochází k rozporu s prvním uvedeným autorem, který klade důraz na heterogenní povahu skupiny, a tedy varuje před stereotypizací školních střelců (Langman, 2015). McGee a Bernardo v tomto ohledu sami zmiňují, že vytvořený profil je generalizovaný a výsledky případné aplikace na jedince mohou být zavádějící nebo chybné (McGee & DeBernardo, 1999).

Stejně jako u Fasta (2016) je tato publikace limitována omezeným počtem zpracovaných případů. Publikace popisuje 18 střelců v rámci 16 školních střeleckých útoků, autoři zde do jedné skupiny řadí stejné jedince, které Langman (2015) rozděluje mezi všechny psychologické skupiny.

1.4 Sociologické teorie

V oblasti teorií upřednostňující jedincovo prostředí se setkáváme s množstvím autorů, kteří se místo komplexního uchopení problému zaměřují na určitý sociologický faktor, který považují za dominantní. Tímto jedním faktorem může být např. dostupnost zbraní na území Spojených států amerických (a souvislost s přesvědčením, že zbraně řeší problémy), násilí v médiích, filmech a počítačových hrách, šikana, efekt napodobování (copycat efekt), vliv vrstevníků na chování střelce (podpora rizikového chování) a potřeba důrazu maskulinity (Rocque, 2012).

1.4.1 Katherine Newman

Katherine Newman et al (2004) se nezabývají pouze jedním faktorem, ale vytváří teorii kombinující pět obecných faktorů, které mají vliv na jedincovu motivaci k uskutečnění školní střelby:

- 1) Jedinec se považuje za společenského vyvrhele
- 2) Jedinec má nějaký psychosociální problém
- 3) Jedinec má přístup k pramenům, které podporují přesvědčení, že řešením problému je násilí
- 4) Nedostatečný systém prevence v konkrétní škole
- 5) Jedinec má přístup ke zbraním

Tento systém je následně aplikován na dva konkrétní případy školní střelby (střelba Michaela Carneala a případ Andrewa Goldeny a Mitchella Johnsona).

V bodě číslo 3 autoři poukazují na kulturu násilí typickou pro americkou společnost, čímž přenáší do popředí společenské faktory střelby. Bod číslo 5 je rozvíjen v souvislosti s typickou mnohaměsíční či mnohaletou přípravou na útok. Autorka také na rozdíl od jiných teoretiků zdůrazňuje, že střelecké útoky jsou častěji páčány v menších městech, kde jsou hojněji zastoupeny faktory chudoby a drog (Newman et al, 2004).

Newman et al (2004) význam nedosažených kulturních norem opírají o pocit selhání některých adolescentů především mužského pohlaví v této sociální oblasti. Na příkladech školní střelby uvádí, že tento útok může být chápán jako radikalizace maskulinních ideálů a způsob vypořádávání se s adolescentní identitou.

Téma maskulinity je, dle významnosti pro danou teorii, obsaženo ve všech střeleckých teoriích. Tento fenomén může být způsoben faktem, že nadpoloviční většina všech školních útoků v historii byla spáchána jedincem mužského pohlaví. Přesně se jedná o 84 % všech útoků (Riedman & O'Neill, 2020).

Newman et al (2004) stejně jako Langman (2015) a další určují významnost střelby na střední škole Columbine z roku 1999, která se stala inspirací pro mnohé střelce a spustila tzv. efekt napodobování (copycat efekt).

1.4.2 Mary E. O'Toole

Speciální agentka M. E. O'Toole je autorkou spisu *The School Shooter: A Threat Assessment Perspective* vydaným americkým Federálním úřadem pro vyšetřování. Jedná se o systematický popis postupu při zjištění potenciální hrozby střelby ve škole, který obsahuje tři stupně nebezpečí, další postup pro případ vyhodnocení situace jako ohrožující a čtyř rámcový systém pro evaluaci studentova záměru a motivace k útoku. Do tohoto systému patří kategorie osobnost studenta, rodinná dynamika, školní dynamika (a studentova role v ní) a sociální dynamika.

Zpráva Federálního úřadu pro vyšetřování zdůrazňuje nutnost obsažení alespoň většiny varovných signálů ve všech čtyřech skupinách. Dokument je určen pro učitele, školní psychology, vedení školy a další pracovníky školy. Dle O'Toole je přímá úměra aplikovatelná pouze na vztah varovných signálů a úrovně znepokojení hodnotitelů, ani zde se tedy nejedná o vytvoření profilu typického střelce (O'Toole, 2012).

2 Peter Langman a jeho psychologická teorie

Peter Langman vytvořil vlastní typologii rozdělující školní střelce primárně do tří psychologických skupin. Vzhledem k různorodosti, která zůstala zachována i po první kategorizaci, došlo k dalšímu rozlišení tří generací (či věkových skupin) v rámci psychologických skupin. Toto dvojí rozdělení vytváří střeleckou kategorizační síť (Langman, 2015).

Zde je důležité zmínit, že většina vlastností, které budou popsány, nejsou samostatně jakkoliv určující. Můžeme pouze konstatovat, že rysy popsané v rámci jednotlivých kategorií se mezi střelci vyskytují opakovaně a že jsou typické pro jeden z psychologických typů. Nemůžeme ale tvrdit, že pokud jedinec splňuje rysy typické pro školního střelce, stane se školním střelcem. U drtivé většiny psychopatických, psychotických ani traumatizovaných jedinců tomu tak není.

Langman (2015) tedy neuvádí faktory (v rámci prevence jinak řečeno varovné signály), které by mohly spolehlivě odhalit budoucího střelce. Klade důraz na heterogenní povahu skupiny, čímž varuje před stereotypizací školních střelců. V rámci každého psychologického typu střelce sice existuje určitá podobnost, tyto shodné charakteristiky jedné skupiny ale nejsou platné pro další dvě, z čehož vyplývá nemožnost zobecnění tří kategorií a tím pádem i vytvoření jednotného profilu školního střelce.

2.1 Věkové skupiny střelců

Ve své druhé publikaci rozšiřuje Langman (2015) svou psychologickou typologii o tři generační (věkové) skupiny. Tento krok zdůvodňuje motivační různorodostí související s věkem střelce. První věková skupina je označena termínem středoškolští školní střelci. Sem bychom zařadili střelce, kteří buď byli studenty (nejen zasažené) střední školy, nebo na střední školu zaútočili do tří let od jejího opuštění. Druhá skupina je tvořená studenty vysokých škol. Třetí (sedmičlennou) skupinou jsou aberantní školní střelci – jedinci, kterým bylo v době útoku minimálně devatenáct let a nebyli nijak spojeni se školou, na kterou útočili.

Třetí skupina nebude v rámci této práce rozebírána, jelikož rozšíření Langmanovy typologie je zaměřeno pouze na střelce jakožto současné či bývalé studenty zasažených škol.

2.2 Psychologické skupiny střelců

Psychologické skupiny jsou tři - psychopatičtí střelci, psychotičtí střelci a traumatizovaní střelci. Psychopatického střelce můžeme obecně charakterizovat jako jedince narcistního, sadistického, arogantního, sobeckého, bezohledného a nevypočitatelného. Do skupiny psychotických střelců patří jedinci se schizofrenií či schizotypální poruchou osobnosti. Trpí halucinacemi, depresemi, úzkostmi a bývají odtrženi od reality. Traumatizovaní jedinci vyrůstali, na rozdíl od prvních dvou skupin, v dysfunkčním rodinném prostředí, prošli si fyzickým týráním, psychickým týráním či sexuálním zneužíváním, jejich rodiče byli nestabilní a problematičtí.

Školní střelci v rámci této typologie jsou identifikováni spíše na základě chování související s životem před útokem a varovnými signály, které eventuálně vedly k útoku – únik informací, varovné signály v prostředí domova, varovné signály online, náhlý nákup zbraní.

Langman (2015) dále uvádí i rysy opakující se mezi školními střelci, které označuje jako fascinující ale těžko interpretovatelné, jelikož mohou poukazovat na nové, zásadní informace, nebo být pouze shodou náhod. Mluvíme konkrétně o stavbě těla střelce, milostných vztazích, životních zklamáních (ve škole, v práci), častých relokacích, podpory od vrstevníků, násilnických ideologiích a násilí v médiích.

Faktory jako je styl oblékání, vliv videoher či hudební preference dle Langmana (2015) nesouvisí s charakteristikami školních střelců, nebudou proto v rámci analýzy klasifikovány ani v této práci.

2.2.1 Psychopatická skupina střelců

S pojmem psychopatie se v diagnostice nesetkáme. Oficiální diagnózou, která nejpriléhavěji popisuje psychopatii z hlediska školních střelců, je disociální porucha osobnosti (Langman, 2015).

Desátá revize Mezinárodní klasifikace nemocí (2017) řadí tuto poruchu pod poruchy osobnosti a poruchy chování u dospělých (F60). Obecně se jedná o poruchy ve struktuře osobnosti diagnostikovatelné až po 18. roce života. Kromě disociální poruchy osobnosti jsou zde zařazeny ještě poruchy osobnosti paranoidní, schizoidní, emočně nestabilní, histrionská a závislá.

Jedinec s disociální poruchou je charakterizován velkou nerovnováhou mezi chováním a převládající společenskou normou, konkrétněji určenou nezodpovědností a bezohledností v sociálních závazcích, nelítostným nezájmem o city druhých, neudržitelností trvalých vztahů, nízkou tolerancí k frustraci, sklony k agresi, tendencí klamat druhé, nepoznatelností vlastní viny, a tudíž tendencí ke svádění viny na jiné (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2017).

ICD-11 se popisem zásadně neliší od dřívějšího vydání, disociální poruchu osobnosti bychom zde řadili pod poruchy osobnosti a související vlastnosti (6D10) a významné osobnostní rysy nebo vzory (6D11) (World Health Organization, 2020).

Dle amerického psychologa Roberta Hareho (1999), který vytvořil Psychopatický seznam obsahující souhrn psychopatických klíčových rysů a chování, řadíme mezi (emoční/interpersonální) rysy psychopatie následující: povrchnost, egocentrismus, absenci lítosti a viny, absenci empatie, manipulativnost, lstivost a emoční oploštělost. Za charakteristické psychopatické chování považuje impulzivitu, neovladatelnost, potřebu vzrušení, nezodpovědnost, rizikové chování a disociální chování.

Langman (2015) navazuje na Hareho (1999) a zdůrazňuje 10 podstatných rysů pro svou kategorii psychopatických střelců.

- 1) Egocentrismus - pozornost zaměřená na vlastní osobu a neuvědomování si dopadu vlastního chování na ostatní
- 2) Egoismus – zdůrazňování sebe sama, pocit důležitosti a hodnoty vlastní osoby
- 3) Absence empatie, viny a lítosti
- 4) Sadismus – ubližováním získaný pocit moci nad druhými vyvolávající až euforii
- 5) Výborné vytváření dobrého dojmu (impression management) – okolí je klamáno, lži získává dojem, že jedinec je charismatický, okouzlující a duchaplný
- 6) Neúcta k normě, morálce, etice a právu – úcta pouze vlastních hodnot

V souvislosti s bodem 6) je důležité podotknout, že díky neúctě společenských hodnot psychopatictí střelci s despektem pohlížejí na osoby, jejichž pozice je ve vztahu se střelci autoritativní. Tyto osoby bývají plánovanými cíli případného útoku.

- 7) Odolnost vůči strachu – zůstávají klidnými v extrémních situacích

- 8) Neschopnost nést odpovědnost za své chování – neakceptace vlastní chyby, vina je vždy na straně druhých
- 9) Narcismus – zde vytvoření dokonalé self-image, která má zakrýt pocit nedostačivosti
- 10) Pocit ponížení – hypersenzitivita spojená s pocitem nedostačivosti týkající se okolností, které nedokáží ovládnout (pomluva, trest, rozkaz)

Kromě těchto rysů Langman uvádí v rámci jednotlivých případů další, které nejsou považovány za klíčové, přestože se mezi střelci (napříč kategoriemi) opakují. Jedná se například o neobvyklou fascinaci až obsesi spojenou se zbraněmi či armádou, obdivování masových vrahů, případně jiných školních střelců a tzv. leakage neboli záměrný únik informací o plánovaném útoku.

Do kategorie psychopatických střelců řadí Langman (2015) 12 střelců. 7 z nich je středoškolských – Robert Poulin, Brenda Spencer, Barry Loukaitis, Andrew Golden, Eric Harris, Robert Steinhäuser, Tim Kretschmer. 5 střelců (které jsou ještě dodatečně rozděleny na náhodné a cílené útoky) je z prostředí vysokých škol – Gang Lu, Valery Fabrikant, Robert Flores, Charles Whitman, Wayne Lo.

2.2.2 Psychotická skupina střelců

Tato kategorie je definovaná schizofrenickými poruchami - schizofrenií či schizotypální poruchou osobnosti, které dle desáté revize Mezinárodní klasifikace nemocí patří k oddílu Schizofrenie, poruchy schizotypální a poruchy s bludy, ICD-11 pracuje s oddílem Schizofrenie nebo jiné primárně psychotické poruchy.

Dle MKN-10 (2017) je schizofrenie (F20): „...charakteristická podstatnou a typickou deformací myšlení a vnímání, afekty jsou nepřiměřené nebo otupělé, jasné vědomí a intelektuální kapacita jsou obvykle zachovány, ačkoliv v průběhu doby se mohou vyvinout určité kognitivní defekty.“ Mezi psychopatologické fenomény řadí ozvučování, vkládání, odnímání nebo vysílání myšlenek, bludy, sluchové halucinace, poruchy myšlení a negativní příznaky.

Definice schizofrenie (6A20) podle ICD-11 (2020) se zásadně neliší od předchozího vydání. Jsou zde také vyjmenovány poruchy v oblasti myšlení, sebezkušenosti, kognice, motivace, afektu a chování. Navíc jsou zde definovány hlavní příznaky: přetrvávající bludy,

přetrvávající halucinace, porucha myšlení a pocit vlivu, pasivity či kontroly. Tyto příznaky musí pro diagnostikování schizofrenie trvat minimálně měsíc.

Porucha schizotypální je desátým vydáním Mezinárodní klasifikace nemocí (2017) řazena do oddílu F21. Je definována výstředním chováním, poruchami myšlení a afektu. Symptomy jsou podobné schizofrenním – zahrnují chladné a nepřiměřené afekty, anhedonii, podivínsky nápadné chování, tendenci k izolaci od společnosti; paranoidní nebo bizarní nápady. Některé charakteristické projevy schizofrenie se v rámci schizotypální poruchy neprojeví v žádném stadiu – pravé bludy, vtíravé ruminace, poruchy myšlení a vnímání; občasné přechodné (jakoby) psychotické ataky s intenzivními iluzemi, halucinacemi a bludům podobnými myšlenkami

ICD-11 (2020) popisuje schizotypální poruchu osobnosti (6A22) trvalými (několikaletými) výstřednostmi v oblastech chování, vzhledu, řeči, doprovázené zkreslením reality neobvyklými přesvědčeními a zhoršenou schopností navazovat či udržovat interpersonální vztahy. Nové vydání připouští u schizotypální poruchy osobnosti možnost projevu halucinací a paranoii, ovšem pouze v případě, že intenzitou ani trváním nesplňují kritéria pro schizofrenii.

U psychotických střelců se schizofrenií se setkáváme s halucinacemi, paranoidními bludy (např. megalomaničtými), nedostatky v oblasti socializace, osamělosti, sklony k depresi a určitou vytržeností z reality. Mezi schizotypálními střelci se neprojevují symptomy stejné závažnosti jako jsou halucinace či bludy. U této skupiny se jedná o nedostatky v oblasti socializace, zvláštnosti v oblastech vzhledu, řeči, chování, prožívání a vnímání – podivné nápady, domněnky. Stejně jako schizofrenici jsou vytrženi z reality (Langman, 2015).

Obecně můžeme konstatovat, že kombinace faktorů zmíněných výše způsobila u psychotických střelců (schizofrenních, schizotypálních) pocit odcizenosti, nedostačivosti, zoufalosti, osamělosti, neférovosti. Mezi další faktory řadíme deprese, sebevražedné sklony, intenzivní nenávisť (vůči okolnímu světu, vůči lidem, kteří měli lepší život než oni), zloba a fascinace ostatními školními střelci či tvůrci násilnických ideologií. Održtenost od reality je také důležitým faktorem při analýze psychotických školních střelců. Strach z okolního světa, přesvědčení o nelidskosti ostatních lidí zapříčinilo zmatení, zoufalost a další faktory zmíněné výše (Langman, 2015).

Do této kategorie řadíme celkem 13 střelců: 7 bylo středoškolských – Luke Woodham, Michael Carneal, Adrew Wurst, Kipland Kinkel, Dylan Klebold, Alvaro Castillo, Pekka-Eric Auvinen, Další 3 zaútočili v prostředí vysoké školy – Seung Hui Cho, Steven Kazmierczak, Matti Saari, 3 útočili na školu, kterou navštěvovali dříve než tři roky před útokem – Bruco Eastwood, Wellington de Oliviera, Adam Lanza (Langman, 2015).

2.2.3 Traumatizovaná skupina střelců

Traumatizovaní střelci vyrůstali, na rozdíl od prvních dvou kategorií, v dysfunkčním (nestabilním, stresovém) rodinném prostředí. Nejistota a nestabilita jsou pocity rozhodně přítomnými v životě budoucích traumatizovaných školních střelců a souvisejí se ztrátou jednoho z rodičů, častými přesuny, finanční nezajištěností, zanedbáváním. Alespoň jeden z rodičů byl závislý na návykových látkách, měl problémy se zákonem, byl vězněn nebo se vůbec nepodílel na výchově. Traumatizovaní střelci byli obětmi násilí, byli zneužíváni fyzicky, psychicky i sexuálně (Langman, 2009b; Langman, 2015).

Baštecká (2001) vymezuje trauma jako reakci na nepředvídatelnou a neovladatelnou situaci, vznikající jako důsledek události přesahující běžnou lidskou zkušenost. Jedinec se cítí malý, nedůležitý, zbytečný a zranitelný. Jeho následné reakce můžeme rozdělit do čtyř skupin: vracející se představa události (vzpomínky, sny, flashbacky), nadměrná ostražitost (nejistota, lekavost), stažení se a zmrtvění (apatie, vnitřní i společenský útlum), vyhýbání se (čemukoliv, co připomíná událost).

Popis rysů traumatizovaného střelce se dá nejlépe připodobnit ke znakům definujícím posttraumatickou stresovou poruchu, které jsou dle MKN-10 (2017) následující: vegetativní hyperreaktivita, zvýšená bdělost, zesílené úlekové reakce, nespavost, epizody znovuožívání traumatu (vzpomínky, noční můry, sny), pocit tuposti, emoční oploštělosti, stranění se lidí, netečnost vůči okolí, anhedonie, vyhýbání se činností a situacím spojeným s traumatem, úzkost, deprese.

Langman (2010) v souvislosti s PTSP sice akcentuje souvislost mezi znaky posttraumatické stresové poruchy a znaky kategorie traumatizovaného střelce, nicméně se nesnaží o určení této diagnózy u střelců, jelikož data (jako vnitřní zkušenost jedince) nutná pro diagnostikování PTSP nejsou dostupná. Na příkladu PTSP ale uvádí rysy typické i pro

traumatizované střelce: pocit hanby, problematické zvládnání emocí, pocit zbytečnosti vlastní existence, podezřívavost, nepřátelství, podezřívavost, užívání návykových látek.

Za traumatizované střelce je považováno celkem 11 jedinců – Eric Houston, Gary Scott Pennington, James Rouse, Evan Ramsey, Mitchell Johnson, Jason Hoffman, Jeffrey Weise, Eric Hainstock, Asa Coon A Thomas Lane. Patrick Purdy je jediným traumatizovaným střelcem, který se s útokem vrátil do školy po více jak třech letech. Všichni uvedení stříleli v prostředí středních či základních škol, do této kategorie není řazen žádný vysokoškolský střelec.

2.2.4 Kombinované skupiny: střelci s psychopatickými a psychotickými rysy, dvojznační střelci

Skupinami uvedenými nad rámec psychologické či věkové typologie Langman opět poukazuje na různorodost střelců. Uvádí dvě skupiny kombinující prvky jednotlivých kategorií, konkrétně se jedná o skupinu střelců s psychopatickými a psychotickými rysy a o skupinu dvojznačných střelců. Obě pracují s vysokoškolskými střelci, dohromady skupiny čítají pět střelců (Langman, 2015).

Věkový průměr skupiny střelců s psychopatickými a psychotickými rysy byl v době útoku 50 let, všichni tři – Peter Odighizuwa, Biswanath Halder, Amy Bishop – byli nějakým způsobem spojeni se zasaženou vysokou školou. V prvních dvou případech šlo o studenty, Amy Bishop byla profesorkou. Kromě rysů psychotických střelců (především schizofrenie či schizotypální porucha osobnosti) jsou charakterističtí svým agresivním, arogantním a neomaleným chováním (Langman, 2015).

Dvojznačnost druhé skupiny souvisí s neurčitelnou náhodností vybraných cílů útoku, tedy s tím, jestli si střelec své oběti vybíral náhodně či cíleně. Oba střelci z této skupiny byli před útokem psychotičtí, nějak spojeni s univerzitou, rozvedeni, měli problém si udržet práci a ihned po útoku se k němu telefonicky přiznali (policii, otci). Věkový průměr střelců v době útoku je 40 let (Langman, 2015).

3 Analýza dat

3.1 Výzkumná otázka a výzkumný záměr

Hlavní výzkumné otázky jsou následující:

- 1) Je Langmanova teorie aplikovatelná na další případy školní střelby po roce 2011?
- 2) Je Langmanova teorie aplikovatelná na případy pokusů školní střelby?
- 3) Existují rozdíly mezi střelci do roku 2011 a od roku 2011?
- 4) Existují rozdíly mezi „úspěšnými“ školními střelci a „neúspěšnými“ školními střelci?

Výzkumné otázky odráží fakt, že pro účely této práce došlo kromě jiného k diferenciaci školních střelců, kteří v rámci útoku někoho smrtelně zranili a střelců, kteří byli v tomto ohledu neúspěšní.

Analýza střelců, kteří v rámci útoku zabíjeli, si klade za cíl zařazení střelců do jedné z kategorií, identifikaci různorodostí vyplývajících z data útoku a případné doporučení o doplnění charakteristik jednotlivých kategorií. V této části bude pozornost věnována třem střelcům. Prvním z nich je John Zawahri, který svůj útok v roce 2013 nepřežil, bylo mu 23 let, 6 lidí zabil, 4 zranil. Druhým je 14letý Jesse Osborne, který v roce 2016 2 lidi zabil, 3 poranil a v současné době je doživotně uvězněn. Třetím střelcem je Nikolas Cruz, útočník z roku 2018. V době střelby mu bylo 18 let, zabil 17 lidí, 17 zranil a v současné době je také ve vězení.

Druhou částí analýzy jsou případy střelců, kteří v rámci svého útoku nikoho nezabili. Pozornost bude zaměřena jak na kategorizaci „neúspěšných“ střelců do Langmanových skupin, tak na případné odlišnosti mezi smrtelnými a útoky bez obětí. Analýzou projdou dva střelci. Prvním z nich je Bryan Oliver, druhým Robert W. Gladden. Oba útočníci střelbu přežili, nikoho nezabili a v současné době jsou ve vězení. Oliverovi bylo v době útoku 16 let, Gladden byl o rok mladší. V případě zásadních odlišností by mohly být tyto případy důležitými indikátory pro případnou prevenci školních střelb či rozšíření současné teorie.

Langman (2015) popisuje pouze dva útočníky, kteří při svém útoku nikoho nezabili. Oba tyto případy jsou řazeny do kategorie traumatizovaných střelců a nejsou nijak odlišeni od ostatních, smrtonosných útočníků. Jejich analýza bude také stručně zmíněna v této práci.

3.2 Metoda sběru dat

Metoda sběru dat je v rámci možností totožná jako Langmanův postup. Jedná se o shromažďování dat o konkrétních školních střelcích za účelem získání komplexních informací související se střelcem. Důraz je kladen především na důvěryhodnost dat, za spolehlivější informace jsou považovány informace související se střelcem před tím, než k útoku došlo. Výjimku tvoří psychologické a psychiatrické posudky, které navazují na vyšetřování a můžeme je považovat za důvěryhodné.

Pět střelců zahrnutých v této práci bylo vybráno dle několika kritérií. Všechny vybrané útoky se odehrály po roce 2011, jelikož Langmanovy publikace mapují situaci školních střelců do konce roku 2011. Střelec byl současným či bývalým studentem školy, ve které se střelba uskutečnila. Dalším kritériem bylo dostatečné množství dostupných zdrojů.

Pro zjednodušení vlastní analýzy byly pouze pro účely této práce vytvořeny souhrnné tabulky pro jednotlivé kategorie střelců, které zahrnují všech 48 Langmanem zanalyzovaných střelců. (viz Příloha č. 3)

Tabulky psychopatických střelců obsahují rysy: vytváření dobrého dojmu (impression management), sadismus, narcismus, egoismus, egocentrismus, neúcta k normě/zákonu, touha po slávě, znevýhodnění, pokus o znásilnění, fascinace zbraněmi, dostupnost zbraní, používání zbraní, ovlivněn okolím, touha po moci, absence empatie/viny/lítosti, problémy s autoritami, hypersexualita, armádní historie, deprese, sebevražedné sklony, strach z žen, vražda před střelbou, záměrný únik informací o plánovaném útoku, kamarádství, vandalismus, neschopnost nést odpovědnost za své chování, admirace ostatních střelců, agrese, arogance, neomalenost, pocit nedostačivosti

Tabulky psychotických střelců obsahují rysy: halucinace, bludy, paranoia, deprese, podivné nápady/domněnky, zvláštnosti v oblastech vzhledu/řeči/chování, nedostatky v oblasti socializace, nejistota vlastní existence, sebevražedné sklony, vražda před střelbou, úspěšný sourozenec, kamarádství, vytržení z reality, pocit nadřazenosti (egoismus/centrismus?), rodinná anamnéza, šikana, závist, záměrný únik informací o plánovaném útoku, admirace ostatních střelců, užívání návykových látek, fascinace zbraněmi, nespokojenost v oblasti romantických vztahů, problematický vztah s otcem, nenávisť vůči ženám

Tabulka traumatizovaných střelců obsahuje rysy: oběť fyzického násilí, oběť psychického násilí, sexuální zneužívání, sebevražda v rodině, vražda před útokem, incest, chudoba, šikana, problematická matka, problematický otec, problematický sourozenec, postižení (tělesné, mentální), nestabilní zázemí (časté stěhování), pěstounská péče, fascinace zbraněmi (armádou, gangy, násilnickými ideologiemi), pokus o sebevraždu, sexuálně obtěžován, sexuální obtěžování, problémy v oblasti sexuality (hypersexualita), podprůměrné školní výsledky, nadprůměrné školní výsledky, deprese, rozchod, užívání návykových látek, záměrný únik informací o plánovaném útoku, rukojmí, nezákonné jednání, učitel cílem, podpora k útoku z okolí, kamarádství

3.3 Analýza střelců, kteří v rámci útoku zabíjeli

3.3.1 John Zawahri

Útok

Střelba proběhla 7. června 2013 v Santa Monice v Kalifornii na Santa Monica College, v budově a na pozemku školy. Jako střelec byl identifikován 23letý John Zawahri, bývalý student Santa Monica College, kterou navštěvoval od zimy 2009 do podzimu 2010. Útoku předcházela rodinný spor, vražda dvou rodinných příslušníků - starší bratr Christopher (26) a otec Samir (55) byli zastřeleni, požár domu střelcova otce. Vyšetřovatelé věří, že Johnovy psychické problémy hrály při útoku roli (Safarik & Ramsland, 2020; Johnson, 2017; Seabrooks & Vasquez, 2014).

Zawahri měl na sobě černé tričko s nápisem Policie, černé kalhoty a taktickou nosnou vestu Blackhawk. Po podpálení domu si těžce ozbrojený Zawahri zastavil projíždějící auto. Stoupl si doprostřed silnice a namířil zbraň na ženu, která se ve svém vozu blížila směrem k němu. Na druhé auto, které zpomalilo za prvním začal Zawahri střílet. Nasedl do auta a nařídil řidičce, aby ho odvezla ke kampusu. Během cesty střílel na autobus, policejní auto a osobní vůz. Řidička auta zpětně vypověděla, že střelec konkrétně určil, že chce odvézt k Santa Monica College, během jízdy (kromě navigace ke škole) téměř nemluvil a působil klidně. Střelec ji v jednu chvíli ujistil, že pokud se uklidní a neudělá žádnou hloupost, neublíží jí. Když ho dovezla ke kampusu, vystoupil z auta, vydal se směrem ke knihovně a nechal ji odjet se slovy: „Tvůj úkol je splněn. Můžeš odjet.“ Než došel dovnitř budovy, zastřelil na pozemcích školy ženu. Prošel do budovy a snažil se dostat do místnosti plné studentů – zaklepal na dveře, oznámil, že patří k policii a že bude počítat do pěti, následně vystřelil na dveře, otočil se a vrátil se do chodby, zde byl odzbrojen a zabit (Seabrooks, Vasquez, 2014). Při střelbě zahynulo celkem 6 osob (včetně samotného střelce) a 4 další lidé byli zraněni. Zawahri byl zastřelen policejními důstojníky při přestřelce u univerzitní knihovny.

Rodina

John měl staršího bratra Christophera, kterému bylo v době útoku 26 let. Zawahriho rodiče byli manželé od roku 1980 (Johnson, 2017). V roce 1995 matka (Randa Abdou) od otce (Samir Zawahri) s dětmi odešla do bytu vzdáleného zhruba 5 kilometrů od rodinného domu, vyžádala si soudní zákaz styku. Abdou přiznala, že byla obětí domácího násilí a manžel ji týral: „Udělal by cokoliv, aby mi ze života udělal peklo, mohl by mě zabít, žádný soudní zákaz by ho nezastavil.“ (Blanco, 2013).

Matka se nakonec k otci vrátila, byt si ale pro jistotu ponechala a následujících pár let odcházela a zase se vracela do rodinného domu ke svému manželovi. Nikdy se nerozvedli. Po září 2011 se Abdou znovu odstěhovala a vzala s sebou Johna. Po roce se s bratrem vyměnili, rodiče usoudili, že vzhledem k Johnovým psychickým problémům (zmíněným níže) je trvale oddělí. Některá média uvádějí, že s matkou žil John, policejní zpráva a příbuzní Samira Zawahriho tuto informaci popírají, s matkou žil poslední roky Christopher (Johnson, 2017; Blanco, 2013).

Soused Mykel Denis popsal Abdou jako sympatickou ženu, která žila s agresivním synem. Její syn prý hodně křičel a nadával, často když byl doma sám. Denis byl svědkem roztržky mezi matkou a synem a když chlapec pohrozil, že na něj zavolá policii, ohradil se chlapec se slovy: „Posluž si.“ O kterého syna se v tomto případě jedná není jasné (Blanco, 2013; Serrano & Blankstein & Gerber, 2013).

Střelec

Dle výpovědi učitelky z mateřské školy byl John Zawahri jako malé dítě velmi tichý a uzavřený. Problémový začal být až na střední škole. Docházel do alternativní školy Olympic High School v Santa Monice (Brown, 2013; Abcarian & Garrison & Groves, 2013).

V průběhu let byl nahlášen vedení škole (a následně policii) pro následující: násilné vyhrožování některým svým spolužákům, učitelům a osobám zajišťující bezpečnost školy, šikana, internetové vyhledávání na školním počítači související s útočnými zbraněmi a návody pro výrobu výbušnin. Policie v návaznosti na tyto informace našla u Zawahriho doma materiály pro výrobu bomb (Seabrooks & Vasquez, 2014).

V roce 2006 byl hospitalizován na psychiatrickém oddělení UCLA a následně propuštěn proti doporučení po 72 hodinách (Brown, 2013).

Materiály ohledně incidentu v roce 2006 a hospitalizace nejsou oficiálně dostupné, jelikož Zawahri byl v tu dobu mladistvý. Z jakého důvodu byl hospitalizován tedy není nikde potvrzeno. V tom samém roce ale pobodal svého bratra Christophera. Informace týkající se pobodání Christophera by neměla být zveřejněna (Follman, 2017; Johnson, 2017).

V roce 2011 se jeho psychický stav zhoršil, začal být násilnický, projevil se u něj násilnické představy, začal vyhrožovat lidem smrtí (bratrovi). Byl hospitalizován přes rok v zařízení v Texasu, když se vrátil zpět do Kalifornie, byl nad ním nutný 24hodinový dohled. Christopher v tu dobu nechodil do domu svého otce ze strachu, že by mu John mohl ublížit (Johnson, 2017).

Zbraně

V rámci vyšetřování se v Zawahriho pokoji našly čtyři repliky airsoft peletových zbraní, nelegálně vyrobené zbraně včetně útočné pušky ráže .223, která byla použita při vraždě bratra a otce, nože a časopisy s tematikou zbraní. Zawahriho zálibu potvrdil jeho strýc, když ve výpovědi prohlásil, že Zawahri byl zbraněmi fascinován a nikdo z jeho okolí nechápal, jak si zbraně mohl dovolit (Johnson, 2017).

Rozloučení

Po Zawahriho smrti byl u něj nalezen třístránkový ručně psaný dopis, ve kterém vyjádřil lítost nad smrtí svého otce a bratra, proč k vraždě došlo neuvedl. Věděl, že útok nepřezijí. Uvědomoval si, že matce svým činem ublíží, doufal, že o ni bude postaráno a obdrží peníze po Zawahriho otci. Dále se zmínil o online hře World of Warcraft (Safarik & Ramsland, 2020; Johnson, 2017).

V den útoku se rozloučil se svými přáteli v prostoru online videohry slovy: „Bude mi chybět hraní her s vámi, kluci...moji jediní přátelé... Mějte dobrý život, nepodřizujte se, buďte sami sebou...Dávejte na sebe pozor.“ (Johnson, 2017)

3.3.2 Analýza Johna Zawahriho

Johnu Zawahriovi bylo 23 let, když se dopustil útoku na vysoké škole Santa Monica College, kam dříve docházel. Budeme ho proto řadit do věkové kategorie vysokoškolských střelců. Zde je nutno podotknout, že v této věkové se dosud neobjevila psychologická kategorie traumatizovaného střelce.

Dle dostupných materiálů a informací týkajících se jak situace před střelbou, tak při střelbě, splňuje John Zawahri nejvíce psychologických rysů spojených s psychopatickou skupinou střelců. Problémový pro analýzu tohoto střelce je především fakt, že zemřel při útoku, motiv k útoku nebyl odhalen a diagnóza zůstala veřejnosti nedostupná.

V rámci kategorie psychopatického střelce můžeme vzhledem k zjištěným informacím u Johna Zawahriho určit následující rysy:

- Sadismus, který se v tomto případě projevil touhou ublížit či zabít (bratr Christopher)
- Lítost v dopise vyjádřená nad smrtí bratra a otce a s tím související starost o matku jsou neobvyklými rysy školních střelců. Vzhledem k tomu, že ten stejný dopis neobsahoval obhajobu svých činů či motiv, mohlo by se jednat o fenomén vytváření dobrého dojmu (impression management)
- Klid a uvolněnost při útoku souvisí s odolností vůči strachu
- Vzhledem k povaze dat poskytnutých o zdravotním stavu střelce a nedostupnosti konkrétních informací, můžeme pouze konstatovat, že John Zawahri měl psychické problémy, které se projevovaly agresivním a násilným chováním úzce související s absencí empatie, pocitem viny a lítostí
- Slova „...nepodřizujte se, buďte sami sebou,“ která Zawahri napsal na rozloučenou svým přátelům na internetovém hracím server, mohou vypovídat o určité neúctě k normám

Výše zmíněné charakteristiky můžeme považovat za stěžejní pro určení psychologické kategorie střelce. Zawahri prokazatelně splňuje 5/10 typických rysů psychopatické skupiny.

Další psychopatickou charakteristikou, která není interpretována na základě explicitně vyjádřených dat a nemůže tak být považována za stěžejní, je touha po moci. Střelec oblečen jako člen SWAT jednotky ohlašující se jako policejní důstojník není pro školní útok typické.

Vzhledem k často velmi negativně vymezenému postoji vůči autoritám, bývají policisté (příp. učitelé, rodiče) nenáviděni. V literatuře není zmíněn případ, že by se střelec do role policisty stylizoval. Mohlo by se proto jednat o jinou formu demonstrace touhy po moci.

Rys problematického otce v rodině Johna Zawahriho je charakteristický pro skupinu traumatizovaných střelců. V tomto případě se jednalo o násilí v rodině, konkrétně páchané otcem střelce na matce.

Mezi rysy, které jsou buď typické pro všechny kategorie střelců, nebo je Langman nevymezuje pouze pro jednu skupinu patří:

- Fascinace zbraněmi, kterou shledáváme u většiny střelců, je v tomto případě demonstrována výrobou vlastních zbraní, vlastněním replik a výrobou výbušnin
- Střelcův psychický stav, zhoršující se po roce 2011, kdy byl vystaven zátěži způsobenou přestěhováním, je (jakožto vystavení zátěžové situaci) také charakteristický pro střelce napříč kategoriemi
- Diagnostikování před útokem v rámci hospitalizace není mezi střelci bohužel častým fenoménem. Zawahri byl dvakrát poslán na psychiatrické oddělení, v prvním případě na 72 hodin, v druhém případě na déle než rok
- Vražda (rodinného příslušníka) před útokem není typická pro žádnou skupinu, stejného činu se dopustilo 6 střelců - 4 psychotičtí (Luke Woodham, Kip Kinkel, Alvaro Castillo, Adam Lanza), 1 psychopatický (Charles Whitman) a 1 traumatizovaný (Jeffrey Weise)
- Žhářství, které nebylo provedeno přímo ve škole není typické a můžeme jej pozorovat u 3 psychotických (Woodham, Auvinen, Saari) a 2 psychopatických (Poulin, Harris) střelců.
- Speciální vzdělávání, které se Zawahrimu dostalo v Olympic High School bylo potřebné z důvodu slabých studijních výsledků. Podobná opatření byla zavedena v případě 6 dalších střelců – 3 traumatizovaných (Houston, Hoffman, Hainstock) a 3 psychotických (Cho, Lanza, Kinkel)
- Útok venku, ve smyslu střelby související s útokem, ale provedenou mimo školní budovu, byl identifikován u dalších 12 střelců, z nichž 6 bylo psychopatických (Whitman, Spencer, Lo, Golden, Harris, Kretschmer), 4 byli psychotičtí (Johnson, Klebold, Castillo, Eastwood), 2 byli traumatizovaní (Hoffman, Purdy)

3.3.3 Jesse Osborne

Útok

Útok byl uskutečněn 28. září 2016 na základní škole Townville Elementary v Jižní Karolíně. Při útoku přišli o život dva lidé, tři další byli zraněni. Střelec byl identifikován jako 14letý Jesse Osborne. Nejprve zabil svého otce (Jeffrey Osborne) třemi střelami zezadu do hlavy, rozloučil se se svým domácím mazlíčkem, ukradl otcovo auto, následně ho naboural před školou, zpoza plotu začal střílet do vzduchu, následně plot přeskočil na hřiště a začal střílet po studentech, byl zpacifikován, v současné době je doživotně uvězněn (Sheets, 2019; Farrell, 2016; Lee & Dixson & Barnett, 2016).

Osbornův komentář k útoku

Vzhledem ke skutečnosti, že Jesse Osborne svůj útok přežil, existují dostupné informace o útoku poskytnuté přímo střelcem. Osborne se například vyjádřil ke smrti 6letého chlapce Jacoba Halla (smrtelně zraněn Osbornem) tak, že chlapci prokázal laskavost. Střelec se také tři hodiny před útokem natočil na svůj telefon. Ve videu si upravuje vlasy a poznamenává, že když jde člověk vystřílet nějaké místo, musí u toho vypadat výborně. Na svém telefonu také živě přenášel cestu v ukradeném autě do školy. Zpětně Osborne konstatoval, že nebýt skutečnosti, že se mu zhruba po 12 vteřinách zasekla zbraň, rozhodně by střílel déle. K útoku chtěl použít otcovu poloautomatickou pušku, podrobně ji popsal, odlišil od jiných typů zbraní. Přiznal, že se jí snažil měsíce odcizit z otcova sejfu, nedokázal však přijít na kód. Po zatčení se snažil přesvědčit doktory, že trpí halucinacemi, konkrétně vidí modré lidi a komiksovou postavu Scooby-Doo. Halucinace byly lékaři vyvráceny (Rueb & Garcia, 2019; Brady, 2018).

Střelec

Na základní škole měl Jesse Osborne dobré studijní výsledky, hrál baseball, byl začleněn do třídního kolektivu. V průběhu střední školy začal být Osborne problémový – týral zvířata (zabíjel žáby, házel je proti zdi, střílel na psy, trhal nohy cvrčkům), vyhrožoval spolužákům zastřelením, byl fascinován násilím (opakovaně sledoval video, na kterém jsou mrzačena kořata), založil si znepokojivý účet na Instagramu (Woodrow, 2018).

Jesse byl ze střední školy West Oak vyloučen zhruba šest měsíců před útokem. Přinesl do školy sekeru a mačetu. Kvůli tomuto incidentu byl nejen vyloučen, ale také zatčen a na krátko umístěn do diagnostického ústavu pro mládež. Na otázku ohledně důvodu nošení zbraní do školy odpověděl, že by zvládl provést Columbine lépe. Po propuštění se nevrátil do školy, vzdělával se z domova. Zůstával sám zhruba 13 hodin denně, hrál videohry, projevila se jeho fascinace násilím, zbraněmi a dalšími školními střelci (především Harris, Klebold, Lanza, Cho). Dle jeho matky bylo toto období z hlediska jeho výchovy velmi náročné (Rueb & Garcia, 2019; Brady, 2018).

Instagram

S Instagramem byla spojena Osbornova fascinace útokem na Columbine High School, jeho instagramový účet obsahoval videa zabývající se Harrisem a Kleboldem. Název jeho účtu obsahoval nbk (film Natural Born Killers). Prováděl výzkum ohledně školních střelců, chtěl je překonat, útok pečlivě plánoval (Woodrow, 2018).

Osborne byl na Instagramu součástí skupinového chatu jménem Project Rainbow kde sdílel své plány útoku s jedinci s podobnými zájmy (zbraně, bomby, jiní školní střelci). Dle svých slov chtěl předčít školního střelce Adama Lanza a zabít děti před tím, než začnou šikanovat nicky. Předpokládal smrt zhruba 50 či 60 (s trochou štěstí 150) žáků a připodobnil střelecký útok ke střelení ryb v barelu (Collins, 2019).

Osborne na sociálních sítích tři týdny před střelbou podrobně popsal plán útoku na svou bývalou základní školu a sdělil, že se pro ni rozhodl, protože byla blíže než jeho střední škola a neměla žádná ochranná opatření. Jeho plán zahrnoval zastřelení otce, ukradení auta, střelba do oken třídy v přízemí, vstup do budovy, střelba ve třídě, přesun do vnitřní části školy (Woodrow, 2018; Sheets, 2019).

Rodina

Jesse vyrůstal na rodinné slepičí farmě. Od útlého věku se pohyboval kolem zbraní, uměl s nimi zacházet, přiznal, že s otcem vždy stříleli do terčů na dvoře a že ho střelba uvolňuje (Woodrow, 2018; Brady, 2018).

Osborne u soudu vypověděl, že večer před útokem se jeho opilý otec Jeffrey pokusil vyvolat konflikt s chlapcem a jeho matkou. Jeho otec byl dříve usvědčen z domácího násilí a držení drog. Dlouhodobě měl finanční problémy, jeho slepičí farma bankrotovala (Sheets, 2019).

Jesse má staršího bratra Ryana, který v době útoku již bydlel sám. Ryan Brock u soudu vypověděl, že Jesse byl fyzicky týrán svým otcem: „Donutil ho, aby si stáhl kalhoty...vzal pruty, pásek, cokoliv co našel, a začal Jesse bít. Přes celý dům jsem slyšel, jak křičí.“ (Lee & Dixon & Barnett; 2016)

Soudní posudky

Forenzní psychiatr James Ballenger, který Osbornu analyzoval, identifikuje střelcův hlavní motiv jako touhu po dosažení statusu a způsobu života, který si vysnil. Chtěl se stát známým, nejlepším a nejmladším střelcem v historii, chtěl být uctíván, chtěl, aby se vědělo, jak moc je nebezpečný. Popisuje Jesse jako nelítostného jedince, který dokáže působit sebevědomě a šarmantně v rámci sociálních situací a skrývá další vlastnosti, které by v rámci většinové společnosti byly považovány za znepokojivé. Nezná pocit viny (Woodrow, 2018; Mayo, 2018; Lee & Dixon & Barnett; 2016).

U soudu Ballenger vypověděl, že Jesse rád slýchá o svých zločinech. je mu to příjemné. Ballenger konstatoval, že existuje riziko, že se u Jesse vyvine disociální porucha osobnosti. Ohledně Osbornovy léčby byl pesimistický a tvrdil, že by měla na Osbornův zdravotní stav minimální vliv (Woodrow, 2018).

Klinický neuropsycholog Mark Wagner u soudu tvrdil, že Osborne je nebezpečný, dokáže působit velmi charismaticky a nevinně. Ernest Martin, který Jesse ošetřoval v rámci jeho pobytu v diagnostickém ústavu pro mládež naopak tvrdil, že Osborne by byl schopný se navrátit do běžného života (Lee & Dixon & Barnett; 2016).

Doktorka Donna Schwartz Maddox, která se se střelcem setkala poprvé dva týdny po útoku a následně provedla dalších dvanáct rozhovorů, se ve své výpovědi zaměřila na nestabilní domov, ve kterém Osborne vyrůstal a tvrdila, že pokud by Jesse léčba byla specificky zaměřená na traumata, mohl by být schopen resocializace. Podotkla, že existují dvě stránky střelcovy osobnosti – jedna související s traumatickými zážitky z domova a druhá, která se projevila při školní střelbě (Sheets; 2019).

3.3.4 Analýza Jesse Osborna

Jesse Osborne patří k nejmladším střelcům. Ve svých čtrnácti letech vykonal útok na svou bývalou základní školu. Přestože nenapadl střední školu, kterou v tu dobu navštěvoval, budeme ho řadit mezi středoškolské školní střelce (stejně jako např. 16letou středoškolačku Brendu Spencer, která rovněž útočila na základní školu).

Na základě dostupných informací můžeme u Jesse Osborna určit následující rysy pro určení psychologické kategorie, které jsou v tomto případě zásadní pro zařazení do psychopatické skupiny střelců.

- Egoismus jakožto zdůrazňování sebe sama, nadměrný pocit důležitosti a hodnoty vlastní osoby, můžeme u Osborna identifikovat v rámci hlavního motivu definovaného Ballengrem. Jessimu Osbornovi šlo především o to, aby se stal nejlepším, nejmladším, nejnebezpečnějším, nejznámějším a uctívaným školním střelcem
- S absencí pocitu viny můžeme spojit Osbornovo chování u soudu a komentář o prokázání laskavosti Jacobu Hallovi
- Sadistické chování určené na základě týrání zvířat
- Vytváření dobrého dojmu (impression management) můžeme definovat na základě soudních vyjádření psychiatrů a klinických psychologů, která potvrzují Osbornův skrytý aspekt osobnosti překrytý společenským šarmem. Současně o této dovednosti svědčí fakt, že odborné posudky jsou svými poznatky téměř protichůdné
- Pocit ponížení, související s nevhodnou reakcí (výhružkou smrti spolužákovi)
- Na základě konverzací ze sociálních sítí můžeme definovat absenci empatie a pocitu lítosti

Jesse splňuje 6 z 10 stěžejních rysů psychopatického střelce. Stejně jako u předchozího střelce Johna Zawahriho můžeme identifikovat další rysy, které jsou svou povahou necharakteristické pro pouze jednu skupinu. Jedná se o:

- Osbornova fascinace zbraněmi a násilím, která se nejvíce projevila půl roku před útokem. Zbraně patřily do jeho života již dříve, jejich dostupnost a běžné používání byly umožněny díky otci. V prvním rozhovoru po zatčení se v této oblasti dobře orientoval.

- Intenzivní fascinaci jinými školními střelci potvrzují Osbornovy účty na sociálních sítích. Za své vzory považoval střelce ze střední školy Columbine, dle Langmana může tento druh idolizace legitimizovat násilné sklony (Langman, 2017).
- Osbornovo uživatelské jméno na Instagramu obsahující zkratku NBK odkazuje na Natural Born Killers. Tento film je zmíněn v minimálně pěti dalších případech školních střelců, z nichž 2 jsou psychopatičtí (Loukaitis, Harris), 2 psychotičtí (Klebold, Gill) a 1 traumatizovaný (Rouse)
- Útok byl dlouhodobě plánován, díky zprávám, které Osborne sdílel přes internet můžeme potvrdit záměrný únik informací minimálně týdnů před jeho uskutečněním (leakage)
- I v tomto případě k vraždě (rodinného příslušníka) před útokem, o život přišel Jessův otec. Tento rys pozorujeme u 4 psychotických střelců (Luke Woodham, Kip Kinkel, Alvaro Castillo, Adam Lanza), 1 psychopatického (Charles Whitman) a 1 traumatizovaného (Jeffrey Weise)
- K útoku došlo venku, Osborne se vůbec nedostal do budovy školy, což je zmíněno u dalších 12 školních útoků – u 6 psychopatických (Whitman, Spencer, Lo, Golden, Harris, Kretschmer), 4 psychotických (Johnson, Klebold, Castillo, Eastwood) a 2 traumatizovaných (Hoffman, Purdy) střelců (Langman, 2018)

V rámci analýzy Jesse Osborny bylo určeno 6 rysů pro psychopatického střelce, dalších 6 tento závěr nevyvrací, naopak pomáhají dotvořit komplexní obraz Osbornovy osobnosti, i když nejsou pro analýzu stěžejní. Osborne se také vyrovnával s problematickým otcem, což (stejně jako u předchozího střelce) považujeme za rys traumatizovaného střelce.

Jesse Osborne je tedy na základě dostupných informací přiřazen do psychopatické skupiny školních střelců.

3.3.5 Nikolas Cruz

Rodina

Nikolas Cruz byl spolu se svým bratrem Zacharym adoptován jako malé dítě. Jeho biologická matka měla kriminální historii, v těhotenství byla zatčena kvůli držení drog. Oba adoptivní rodiče zemřeli. Otec více jak deset let před útokem (Nikolasovi bylo pět let), matka v listopadu roku 2017. Linda se svého syna bála, přiznala, že jí a jejímu druhému synovi držel zbraň u hlavy. Dle dostupných informací si ale byl Cruz se svou matkou blízký. Smrt matky (Lynda Cruz) tedy těžce nesl, dlouhodobě se pak potýkal s depresemi (McLaughlin & Park, 2018).

Od tří let byl v péči odborníků, v této době byl určen Cruzův opožděný psychický vývoj.

Po smrti své matky žil zhruba měsíc u své sousedky Roxanne Deschamps. Odmítal vyhledat odbornou pomoc, byl agresivní, přes zákazy se stále snažil si obstarat zbraň, několikrát na něj byla zavolána policie. Policie na Cruze nebyla volána prvně, z posledních sedmi Cruzových svobodných let existuje kolem 40 záznamů o výjezdu k jeho domu týkající se Nikolase. Roxanne ve své výpovědi sděluje, že Nikolas byl ve svých devatenácti letech mentálně a emocionálně na úrovni 12letého dítěte (Deschamps, 2018).

Násilí

Nikolas vlastnil zbraně. Chtěl vstoupit do armády, byl součástí Junior Reserve Officers' Training Corps, což je program sponzorovaný ozbrojenými silami USA zaměřený na armádu disciplínu, historii a vědu obecně. Dle členů JROTC byl Cruz velmi dobrým střelcem (Press, 2018).

Minimálně sedmkrát bylo u Cruze potvrzeno zabití/násilí páchané na zvířatech, osmkrát lidé v jeho okolí nahlásili nenávistné chování vůči jiným, jeho složka obsahuje jedenáct prohlášení o jeho touze zabít či ublížit jiným lidem, minimálně třikrát je specificky zmíněn možný útok na školu (Langman, 2018).

Nikolasovy účty na sociálních sítích, historie vyhledávání na počítači a videa uložená v telefonu obsahují data související s plánovanou školní střelbou a se sebepoškozováním. Jeho instagramový účet obsahoval obrázky nožů, zbraní a mrtvých zvířat. Vyhledával si

předchozí školní útoky, pornografická videa, masakry v historii, videa obsahující znásilnění a cokoliv, co souviselo se zbraněmi.

V nezveřejněném videu se Cruz představuje jako další školní střelec rok 2018, přeje si zabít alespoň dvacet lidí a určuje školu, ve které zaútočí. 11. února 2018 ve videu hovoří takto: „Den masakru započal. Všechny děti budou ze strachu utíkat a schovávat se. Nejsem nic. Jsem nikdo. Můj život je bezvýznamný a prázdný. Díky síle mojí zbraně budete vědět, kdo jsem. Už mám dost toho, že mi všichni říkají, co a kdy mám dělat. Už mám dost toho, že mi říkají, že jsem idiot a blbec, když ve skutečnosti jste vy všichni blbci. Všichni jste hloupí a zmanipulovaní těmyhle ** vládními programy.“ (Ovalle & Nehamas; 2018)

Škola

Cruzovy školní záznamy obsahují celkem 125 disciplinárních prohřešků.

V roce 2014 byl z BCPS přesunut do jiné školy za účelem speciálního vzdělávání určeného pro děti s problémovým chováním. V roce 2016 byl navrácen na střední školu Stoneman Douglas, ze které byl po necelém roce vyloučen. Oficiální proto, že se popral s přítelem své bývalé přítelkyně a donesl do školy náboje. Před tímto incidentem informoval svou výchovnou poradkyni o svých depresivních stavech a o tom, že se řeže. Cruz byl dle záznamů v tu chvíli dostatečně stabilní a nemusel být proto hospitalizován. Od vyloučení do útoku vystřídal další tři školy, ze kterých byl vždy po krátkém období přesunut (Press, 2018; Ovalle & Nehamas, 2018).

Dle výpovědí studentů z Douglas High byl Cruz často verbálně agresivní, jeho postoje byly velmi radikální, nebyl akceptován školním kolektivem. Studenti se ho báli, byl prý posedlý zbraněmi. V záchvatech vzteku křičel na učitele, vykopával dveře (William Wan, 2018).

Po vyloučení ze školy pracoval v obchodě, jeho vedoucí Cruze popisuje jako zvláštního, ale milého a nesmělého chlapce (Griffin & Glover & Pagliery, Lah, 2018).

Výslech

Během výslechu se Cruz několikrát bije do obličeje, předstírá, že se střílí do hlavy, přeje si svou vlastní smrt a hovoří o démonech, které slyší. Sděluje vyšetřovatelům, že démonův mužský hlas se ozývá častěji od smrti matky, je v něm a navádí ho ke špatnostem. Cruz hovoří o tom, že hlas opakuje: „Zapal! Zabij! Znič!“ (Palmer, 2018; Zhao, 2018)

Přiznává, že zakládal ohně a zabíjel ptáky se svou vzduchovou pistolí (Palmer, 2018).

Dle informací vyšetřovatelů byl Nikolasovi diagnostikován autismus, deprese, obsedantně kompulzivní porucha a ADHD, kvůli čemuž byl v péči profesionálů. Tato péče ovšem netrvala dlouho, rok před útokem nebyl již medikován (ADHD) ani léčen žádným jiným způsobem (William Wan, 2018).

Vězení

Cruz z vězení posílá infantilní milostné dopisy mladé ženě, ve kterých úplně vynechává téma svého útoku. Nabízí jí sňatek, kreslí obrázky a doufá, že bude mít syny, které pojmenuje po zbraních (Kalashnikov, Makarov, Remington). V dopisech dělá četné gramatické chyby (Press, 2018).

3.3.6 Analýza Nikolase Cruze

Problémem při analýze Nikolase Cruze je nejasná diagnóza, kterou u soudu nezmínil žádný z psychologů. Střelec měl údajně diagnostikovanou poruchu autistického spektra, ADHD a deprese. Deprese jsou častým rysem téměř u všech střelců napříč kategorie, ADHD není popsána u žádného střelce, autismus u jednoho.

Poruchu autistického spektra zmiňuje Langman v souvislosti s Adamem Lanzou – dvacetiletým školním střelcem, který při svém útoku v roce 2012 zabil 27 dětí. Lanza byl sedm let před útokem diagnostikován s Aspergerovým syndromem. Dle Langmana mohla být tato diagnóza chybná, jelikož symptomy rozvíjející se schizofrenie mohly být zaměněny za symptomy této pervazivní vývojové poruchy. Připouští také možnost, že porucha autistického spektra se v dospělosti mohla vyvinout v schizofrenii. Lanzu dle Langmanovy kategorizace řadíme ke skupině psychotických střelců. (Langman, 2015)

Mezi stěžejní psychotické charakteristiky tohoto střelce řadíme:

- Smyslové halucinace, konkrétně sluchové, kdy imperativní hlas jedné osoby promlouvá ke střelci, komentuje záporně jeho chování a k něčemu ho nabádá.
- Pocit nedostačivosti a osamělosti určený na základě Nikolasova tvrzení, že je nikdo a že jeho život je bezvýznamný a prázdný
- Deprese několikrát zmíněné osobami blízkými, samotným Cruzem, psychology a výchovnými poradci

- Sebevražedné sklony sdílené na sociálních sítích po rozchodu s přítelkyní (pořezané ruce, fotografie se zbraní u hlavy)
- Održenost od reality demonstrována v dopisech, které píše z vězení
- Ambivalence ve smyslu protichůdných pocitů spojených se smrtí matky (deprese, blízký vztah proti výhrůzkami smrti, nevhodným chováním na pohřbu)

Obsedantně kompulzivní porucha Langman (2017) určuje pouze u psychotických střelců a tvrdí že toto spojení obsedantně kompulzivní poruchy a psychotických střelců není náhodné.

Za Osbornovy psychopatické znaky můžeme označit:

- Touhu po moci a pocitu nadřazenosti spojenými s nutností demonstrovat svou vlastní sílu přes „sílu své zbraně“
- Problémy se zvládním vzteku, agresivní chování (ve škole, doma)
- Sadismus, který v tomto případě souvisí s týráním a zabíjením zvířat

Rysy, které jsou neurčitelné pro pouze jednu kategorii jsou následující:

- Typickým rysem pro většinu školních střelců je fascinace ostatními školními střelci, násilnickými ideologiemi, zbraněmi a armádou
- Častým rysem je únik informací o plánovaném útoku, který se v tomto případě projevoval roky před samotným uskutečněním
- Adopce je ve světě školních střelců rysem souvisejícím s bludy či nesprávně vyvozenými závěry. Týká se tří psychotických (Oliviera, Wurst, Carneal) střelců a jednoho traumatizovaného (Houston)
- Cruzovo speciální vzdělávání zavedené z důvodu slabých studijních výsledků se stejným způsobem týká dalších 6 střelců – 3 traumatizovaných (Houston, Hoffman, Hainstock) a 3 psychotických (Cho, Lanza, Kinkel) (+ Zawahri)

Vzhledem k výše zmíněným charakteristikám můžeme považovat za stěžejní pro určení psychologické kategorie střelce rysy psychotické skupiny. Cruz prokazatelně splňuje 7 rysů psychotického střelce, včetně jednoho zásadního, což jsou halucinace. Do psychopatické skupiny řadíme tři rysy, další čtyři zůstaly neurčeny buď pro svou spojitost s vícero skupinami, nebo kvůli nízkému počtu střelců v rámci jedné skupiny sdílející danou vlastnost (adopce).

3.4 Analýza střelců, kteří se v rámci útoku pokusili o vraždu

3.4.1 Bryan Oliver

Bryan Oliver docházel na střední školu Taft Union. V době útoku mu bylo 16 let. Od prvních měsíců na střední škole byl prý doma velmi odtazžitý a nechtěl se o škole bavit. Střelcův bratr vypověděl, že nikdy Bryana neslyšel nikomu vyhrožovat.

Útok

V roce 2013 se pokusil o zabití spolužáků zbraní svého bratra. Po útoku plánoval ukončit i svůj život. Oliver u soudu tvrdil, že si z útoku nic nepamatuje, což vyvrátil psycholog Kris Mohandie (Wilson & Martines, 2013).

Útok byl cílen na dva Oliverovy spolužáky. Prvním byl Jacob Nichols - vůdce skupiny, která ho ve škole terorizovala. Oliver na něj vystřelil, minul. Nichols později přiznal, že Olivera skutečně šikanoval. Druhým byl Bowe Cleveland, který později vypověděl, že Olivera nikdy fyzicky ani slovně nenapadl. Oliverovi údajně vadil, protože mu vadily jeho názory a komentáře. Cleveland byl při útoku postřelen, přežil. Oliverův útok zastavil učitel a odborná poradkyně. Přesvědčili střelce, aby se vzdal a nechal se zatknout policií. Bryan učiteli sdělil, že na něj nemířil a že chce pouze Jacoba. Poradkyni Kim Fields řekl, že je mnohaletou šikanou vyčerpán a už to dál neunesl (Wilson & Martines, 2013; Kotowski, 2014).

Dle výpovědi svědků Oliver den před útokem varoval některé své spolužáky, aby ráno nechodili do školy, protože měl špatný pocit, že se tam stane něco špatného (Kotowski, 2014b).

Šikana

Bryan byl šikanován už na základní škole. Po přestěhování se situace nezlepšila a šikana pokračovala i na střední škole Taft. U soudu vypověděl, že byl šikanován kvůli svým zrzavým vlasům, spolužáci mu nadávali do buzerantů, strkali ho, brali mu věci. Při jednom incidentu z roku 2011 ho studenti postavili proti zdi a mlátili pěstmi kolem jeho hlavy, aby ho vystrašili. S jedním z nich se Oliver začal prát a dostal se na zem. Jeden z dalších studentů pak přitiskl své genitálie na Oliverův obličej. Oliver incident nahlásil, pro nedostatek důkazů však žádné důsledky vyvozeny nebyly. Oliver u soudu sdělil, že po této zkušenosti byl

zoufalý a vzdal jakékoliv obranné reakce, protože věděl, že se situace nezlepší (Kotowski, 2014).

Střelec

Oliver přiznal psychické problémy kvůli své homosexuální orientaci, uvedl ale, že o ní ve škole nikdo nevěděl. V rámci popisu své sexuality uvedl poněkud neobvyklé sexuální zájmy – sledoval vore videa související s vorarefilií popsána jako erotická touha být sněžen, jíst jiného člověka nebo sledovat pojídání jiného člověka (Lykins & Cantor, 2013).

Oliver při výslechu sdělil vyšetřovatelům, že sice rád kouká na horory a hraje střílečky, ale že to na jeho útok nemělo vliv. Ve svých kresbách vyobrazoval zabíjení, lidi s noži či zbraněmi a pořád mluvil o tom, že vybombarduje ropné pole. Za svůj motiv označil šikanu, kterou si prošel na střední a základní škole.

Dle zpráv typu „Mám pravdu, stejně jako ji měl Hitler“ „Pokloň se, nebo půjdeš do plynu“ můžeme soudit, že ho Hitlerova ideologie při nejmenším zajímala (Kotowski, 2014c).

Rok před útokem byl střelec na krátko vyloučen ze školy. Byl u něj nalezen soupis lidí, které by chtěl zastřelit. V únoru 2012 ve škole vyhrožoval tím, že vyhodí do vzduchu školní posluchárnu. Ve škole údajně hovořil se svými kamarády o školních útocích.

Phycopath

Oliver napsal příběh Phycopath ve druhém ročníku na střední škole (útok byl proveden ve třetím ročníku) a zpětně tvrdí, že v příběhu nejsou žádné podobnosti se střední školou Taft nebo s jeho spolužáky.

Jedná se o příběh, ve kterém je Demian na střední škole šikanován, má dva bratry a chtěl by se stát vojákem. Po škole se dostal do armády, odjel do Iráku a na školním srazu brutálně zavraždil své bývalé spolužáky (Oliver, 2012).

3.4.2 Analýza Bryana Olivera

Bryan Oliver ve svých šestnácti letech provedl útok na střední školu, a proto ho budeme hořadit mezi středoškolské školní střelce.

Většina níže zmíněných znaků není charakteristická pouze pro jednu kategorii. V případě tohoto střelce proto budeme pracovat i se stěžejními znaky charakteristických pro psychopatickou či psychotickou kategorii, které se u střelce neprojevíly.

- Fascinace násilnickou ideologií (zde konkrétně osobností Hitlera a nacismem) a armádou jsou rysy nevymezenými pro jednu konkrétní kategorii, mezi školními střelci se ale jedná o typické znaky
- Útok byl plánován, Oliver varoval své spolužáky před útokem, díky čemuž můžeme potvrdit záměrný únik informací před jeho uskutečněním
- Homosexualita samozřejmě není určujícím nebo typickým rysem školního střelce. V souvislosti se školním útokem se jedná spíše o spojitost s ponižováním a urážením na základě hanlivých označení homosexuálů. K homosexuálním střelcům řadíme dva jedince ze skupiny traumatizovaných střelců (Purdy, Hainstock)
- Sexuální fantazie spojená s touhou někoho sníst nebo být sněžen není pro školní střelce typická. Pokud se mezi střelci objevují neobvyklé preference, jsou spojené s pedofilií, masochismem a bondáží.

Oliver svůj útok dobrovolně přerušil. Nechtěl střílet na svého učitele, po chvíli zbraň sklopil a s výchovnou poradkyní odešel neozbrojený do jiné místnosti, kde čekali na příjezd policie. Na základě tohoto poznatku můžeme tvrdit, že střelci prokazatelně chyběly stěžejní psychopatické rysy jako je problém s autoritami (související s neúctou normy, morálky, etiky a práva) a absence empatie, viny a lítosti.

Žádné informace nenasvědčují tomu, že by trpěl schizofrenní či schizotypální poruchou osobnosti. Nikdy nehovořil o žádných halucinacích ani bludech, z výpovědí psychologů nic takového také patrně nebylo. Oliver nebyl odtržen od reality, disociativní amnézie byla vyvrácena stejně jako bipolární afektivní porucha.

Na základě dostupných informací je možné usoudit, že Bryan Oliver nesplňuje žádné kritérium specifické pro kategorii psychopatického či psychotického střelce. Nejvíce stěžejních rysů můžeme spojit s traumatizovanou skupinou střelců.

Mezi tyto rysy řadíme následující:

- Nejistota a nestabilita, která v tomto případě mohla souviset s dlouhodobou intenzivní šikanou
- Šikana, která přerůstala ve fyzické násilí a sexuální obtěžování
- Sebevražedné tendence související s telefonním hovorem s matkou chvíli před útokem, který byl střelcem vnímán jako rozloučení
- Depresivní stavy způsobené střední školou, které na Oliverovi pozorovala matka

Problémem v rámci analýzy tohoto střelce je nedostatek informací o prostředí, ve kterém Bryan vyrůstal. Žádný zdroj nezmiňuje střelcova otce a staršího bratra. Pouze jednou je uvedeno domácí násilí, které bohužel není podrobněji popsáno. V případě dostupnosti informací potvrzujících násilí v rodině, by bylo Oliverovo zařazení do skupiny traumatizovaných střelců téměř nezpochybnitelné, přesto ale všechny určené charakteristiky buď podporují zařazení do této skupiny podporují, nebo vyvrací Oliverovu souvislost s ostatními skupinami (psychopatická, psychotická).

Z důvodů výše zmíněných je Bryan Oliver posuzován v rámci Langmanovy kategorizace jako jeden z traumatizovaných středoškolských střelců, v rámci které se popisovaný střelec liší cíleností svého útoku. Oliver přesně věděl, koho a proč chce zabít, možnosti střílet na další osoby se vzdal.

3.4.3 Robert Gladden

Útok

Střelec se ráno zúčastnil výuky, při přestávce vytáhl zbraň, kterou měl skrytou pod oblečením a v jídelně vystřelil. Zasáhl jednoho studenta, následně byl stržen k zemi učitelem a zpacifikován, druhá rána byla vystřelena neúmyslně směrem ke stropu (Associated Press, 2012).

Gladden uvedl, že útok plánoval měsíce, nebyl cílený. Chtěl zabít co nejvíce lidí a následně sebe. Před střelbou videem varoval své dva kamarády. Řekl jim, že do školy přinese zbraň a zbytek ať si sami domyslí. Podotkl, že jim věří a doufá, že tajemství nevyzradí (Cbs, 2012).

Střelec

Na prvním stupni základní školy byla Robertovi diagnostikována hyperkinetická porucha chování (ADHD) a porucha řeči. V tomto období byl konfrontován se smrtí svých blízkých – bratranec spáchal sebevraždu skokem pod vlak, teta se otrávila oxidem uhelnatým - což dle výpovědi u Gladdena vyvolalo sebevražedné myšlenky. V roce 2011 se jeho rodiče rozvedli a jeho strýc se před svou rodinou zastřelil (Kimball, 2013; Dominiguez & Nuckols, 2012).

Robert měl dlouhodobé problémy se sebepoškozováním (od šesté třídy), byl agresivní a fyzicky napadal svou matku. Na základě dvou psychologických posudků můžeme konstatovat, že Gladden pohrdal školou, a obecně mu chyběla motivace k životu, byl pro něj nudný a bezvýznamný (Dominiguez & Nuckols, 2012).

Rodina

Jeho rodiče prošli komplikovaným rozvodem, který trval přes čtyři roky. Robertův otec Robert měl, stejně jako jeho nevlastní otec Andrew, problémy se zákonem kvůli držení drog a nelegálních střelných zbraní. Gladden žil se svou matkou a nevlastním otcem. V jejich domě se po útoku našlo minimálně 11 zbraní, munice a marihuana (Dominiguez & Nuckols, 2012).

Škola

V šesté třídě byl přesunut do školy zaměřené na speciální vzdělávání pro děti s problémovým chováním. Jeho známky i chování se výrazně zlepšily, po třech letech byl vrácen zpět do programu střední školy Perry Hall, kde se Robert znovu projevoval problematickým chováním. Šikanoval své spolužáky, prodával oregano tím, že ho vydával za marihuanu, chodil za školu, přes Facebook jim vyhrožoval brutální smrtí (hlavně transsexuálnímu studentovi) (Ray, 2019; Kimball, 2013).

Na základě výpovědí spolužáků víme, že Gladden neměl moc kamarádů, byl agresivní, bezdůvodně bil své spolužáky, často měli pocit, že se schovává za svými vlasy (Ray, 2019; Kimball, 2013).

Facebook

Na své facebookové stránce uvedl jako své zaměstnání „vražedná sebevražda v Mansonově rodině“, inspirací mu byli střelci ze střední školy Columbine a za svou nejoblíbenější knihu považoval biografii Charlese Mansona. Jeho soukromé konverzace zde obsahovaly i sdělení, že se na konci jejich studia stane něco špatného na Perry Hall. Využil této sociální sítě i v den útoku. Napsal: „První den školy, poslední den mého života. Do háje s celým světem.“ (Dominiguez & Nuckols, 2012)

Psychiatrická léčebna

Dle zprávy z psychiatrické léčebny, kde byl Gladden po útoku hospitalizován, si rád povídal o zbraních, ovlivňoval ostatní pacienty, šikanoval je, často mluvil o svých sebevražedných plánech a snažil se manipulovat s pracovníky ústavu. Při telefonním hovoru z léčebny Gladden vtipkoval o tom, že by si přál být dalším střelcem útoku na základní škole Sandy Hook, který si vyžádal 27 obětí (Dominiguez & Nuckols, 2012).

Policejní výslech (Baltimore Police Department, 2012)

Gladden při výslechu uvedl, že zhruba dva měsíce před útokem se chtěl zabít, ale uvědomil si, že tím by ničeho nedosáhl, nemělo by to žádný význam. Nikdy nebyl zoufalý, jen prázdný (Baltimore Police Department, 2012).

Plánoval buď zabít co nejvíce lidí, nebo pouze svou učitelku, kterou neměl rád. Plán pro její zabití dále nepřemýšlel, rozhodl se pro první možnost (Baltimore Police Department, 2012).

Dále potvrdil, že má dva kamarády, zajímají ho zbraně a vyzná se v nich, ve škole nikdy nebyl obětí šikany a nikdy neměl halucinace nebo bludy (Baltimore Police Department, 2012).

Vyvrátil, že by někdy bral drogy, byl zatčen nebo pil (Baltimore Police Department, 2012; Kimball, 2013).

Necítí se špatně kvůli chlapci, kterého postřelil. Nemá potřebu mluvit se svou rodinou. Na své rodiče vůbec nemyslel, protože doufal, že umře. Pořád by chtěl ublížit dalším lidem i sobě. Přiznal, že se necítí jinak než před útokem, že ani během útoku nepocíťoval žádnou změnu. „Nejsem smutný, chtěl jsem se zabít, protože nemám rád lidi, nevidím v životě žádný smysl, všichni umřeme, pak už nic není.“ (Kimball, 2013; Baltimore Police Department, 2012)

3.4.4 Analýza Roberta Gladdena

Robert Gladden útočil ve věku 15 let na svou střední školu, kterou ještě aktivně navštěvoval. Řadíme ho proto do věkové kategorie středoškolských střelců. Pro tuto analýzu je problematickým prvek, který ovlivnil Gladdenův život a není popsán u jiných školních střelců. Tím to prvkem je, že Robert byl od malička obklopen tragickými úmrtími v rodině, což v něm dle jeho vlastních slov vyvolalo sebevražedné myšlenky. Úmrtí ve střelcově rodině není úplně neobvyklou situací, ovšem smrt tří rodinných příslušníků ve spojení s lety trvajícím rozvodem rodičů mohlo negativně ovlivnit jeho další vývoj.

Rysy pro kategorii psychopatického střelce, které jsou v rámci Gladdenovy analýzy podstatné a potvrzené dostupnými informacemi, jsou konkrétně:

- Absence empatie, viny a lítosti u Gladdena projevovaná především v rámci policejního výslechu
- Touhu ublížovat či zabíjet, spojenou s pocitem moci nad druhými získaným ublížováním, agresivitou a šikanováním ostatních, můžeme označit za projev sadismu
- Patrná neúcta k sociálním (v tomto případě školním) normám a problém s autoritou učitele, který byl zpočátku považován za cíl útoku

- S předchozím bodem můžeme spojit pocit ponížení, který si Gladden prožil právě v souvislosti se svou učitelkou, kterou nesnášel, protože se k němu nechovala dobře
- Robert byl odolný vůči strachu, zůstal klidným při i po útoku

Kromě těchto rysů se u Roberta Gladdena projevují následující rysy, které nejsou považovány za klíčové, jelikož se mezi kategoriemi střelců opakují a prozatím není možné je přiřadit jako stěžejní pro jednu z kategorií.

- Jedná se o fascinaci spojenou se zbraněmi, masovými vrahy (Charlese Mansona), jiných školních střelců (Harris, Klebold)
- Dalším rysem je záměrný únik informací o plánovaném útoku
- Sebevražedné sklony jsou taktéž typické pro všechny tři skupiny školních střelců
- Speciální vzdělávání, které není typické pro žádnou kategorii, vyskytuje se u dalších 6 střelců
- Depresivní stavy jsou součástí kategorizace všech tří psychologických skupin, v tomto případě se projevují nezájmem, beznadějí a ztrátou motivace

Rys problematického otce Roberta Gladdena je charakteristický pro skupinu traumatizovaných střelců. V tomto případě se týká jak jeho biologického otce Roberta Gladdena staršího, tak jeho nevlastního otce Andrewa Pipea. Oba měli problémy se zákonem z důvodu držení droh a nelegálních zbraní.

3.5 Langmanovi střelci, kteří se v rámci útoku pokusili o vraždu

Pro úplnost budou v této práci uvedeny i oba případy střelců, kteří již byli Langmanem zařazeni do jedné z kategorií.

3.5.1 Jason Hoffman

Jason Hoffman patří do věkové kategorie středoškolských střelců, z hlediska psychologického je řazen do skupiny traumatizovaných střelců. Tento patnáctiletý střelec si v roce 2001 pro svůj útok vybral střední školu, kterou pro nedostatek splněných předmětů nikdy nedokončil. Cítil na zástupce ředitele, na kterého sice vystřelil, ale minul. Byl zastaven policistou a zadržen. Ve vězení spáchal sebevraždu.

Hoffman pocházel z velmi nestabilního prostředí plného násilí. Jeho otec Ralph Hoffman byl trestaný alkoholik, který svého syna a svou manželku fyzicky i psychicky týral. Na střední škole byl Jason tichý, labilní, konfliktní, neměl kamarády, byl přesunut do programu speciálního vzdělávání. Kvůli všem svým životním neúspěchům se chtěl prosadit u námořnictva, jeho žádost však byla zamítnuta, další den provedl svůj útok. U výslechu uvedl, že za nepřijetí armádou viní zástupce ředitele Barnese, a proto se ho pokusil zabít.

3.5.2 Asa Coon

Asa Coon je řazen do věkové kategorie středoškolských střelců a psychologické kategorie traumatizovaných střelců. Asa svůj útok provedl v roce 2007, když mu bylo 14 let, zranil čtyři osoby – dva studenty a dva učitele.

Coon vyrostl v chudobě, do školy chodil neupravený, byl šikanován jak ve škole, tak doma. V sedmi letech přišel do školy poštípaný od blech, se šrámy na čele a popálenýma rukama. Ve dvanácti letech byl vyšetřován kvůli útoku na vlastní matku. Kvůli svému problémovému chování byl poslán do diagnostického ústavu pro mladistvé, kde se pokusil o sebevraždu. Coon své kamarády o útoku varoval a ujistil je, že pokud by útok provedl, nechal by je naživu. Asa svůj útok cílil minimálně na jednoho dospělého – učitele dějepisu Michaela Grassie, se kterým se pár dní před útokem nepohodl. Útok skončil, když si Coon prostřelil hlavu.

3.6 Souhrn

Na základě vlastní analýzy můžeme tvrdit, že nejkompexnější skupina rysů patří pod kategorii psychopatických střelců. Je zde určeno devět prvků, přičemž pro zařazení do této skupiny musela být u střelce (v rámci této práce) určena alespoň jejich nadpoloviční většina.

Psychopatickými byli ve výsledku určeni tři střelci.

- 1) John Zawahri, který jediný patřil do věkové kategorie vysokoškolských střelců a jediný útok nepřežil, splňoval celkem 6 psychopatických rysů, 1 traumatizovaný a 7 necharakteristických
- 2) Jesse Osborne spadá do kategorie středoškolských střelců, v současné době je odsouzen na doživotí, bylo u něj určeno celkem 13 charakteristik, z nichž 6 odpovídá psychopatické kategorii, 1 traumatizované kategorii a 6 je necharakteristických
- 3) Robert Gladden spadá také do kategorie středoškolských střelců, v rámci psychologických rysů u něj bylo určeno 5 psychopatických, 1 traumatizující a 5 necharakteristických, Gladden je v současné době ve vězení na 35 let

Pro psychotickou skupinu střelců je zásadní schizofrenní porucha, u traumatizovaných střelců se vždy vyskytuje prvek nestability a násilí v prostředí střelce. Psychotickou a traumatizovanou skupinu zastupují v rámci této práce dva střelci.

- 1) Nikolas Cruz je středoškolským psychotickým školním střelcem, který v současné době čelí buď doživotnímu vězení, nebo trestu smrti, v rámci psychologické kategorizace splňuje 3 psychopatické, 7 psychotických a 4 necharakteristické rysy
- 2) Bryan Oliver je traumatizovaným středoškolským školním střelcem, určujeme u něj 4 traumatizované a 4 necharakteristické rysy, Oliver je jediným střelcem, který svůj útok dobrovolně vzdal, v současné době je ve vězení na 27 let

Kromě stěžejních kategorizačních rysů se u střelců vždy projevují i další, které jsou platné napříč kategoriemi, jako například fascinace zbraněmi, násilnickými ideologiemi, masovými vrahy a jinými školními střelci. V oblasti této práce se kromě fascinace výše zmíněného (5 z 5 střelců) často objevovaly rysy záměrného úniku informací před útokem (4 z 5 střelců), speciálního vzdělávání (u 3 z 5 střelců) a vražda před útokem (2 z 5 střelců).

Diskuze

V rámci otázky aplikovatelnosti teorie na případy po roce 2011 dojdeme k následujícímu:

U psychologických kategorií nejsou pevně určené hranice pro zařazení jednotlivých faktorů a prolínají se. Některé rysy jsou považovány za stěžejní, pokud by se ale více zásadních rysů dvou různých kategorií vyskytlo u jednoho jedince, těžko podle dalších (méně kategorizujících) rysů dokážeme určit, kam střelce zařadit. Problém můžeme demonstrovat na hypotetickém případě útočnicka, který by pocházel z nestabilního rodinného prostředí, jeho adoptivní otec by ho fyzicky týral, ve škole by byl šikanován, měl by diagnostikovanou schizofrenickou poruchu a byl by vytržen z reality. Tento jedinec by byl těžko zařaditelný, jelikož splňuje dva zásadní rysy, ale v rámci dvou kategorií. Násilí v rodině je totiž určující pro traumatizovanou skupinu střelců, kdežto schizofrenická porucha charakterizuje psychotické střelce.

Dalším problematickým rysem, který je v této práci zmíněn pouze okrajově u Nikolase Cruze, by mohla být psychická porucha zásadně ovlivňující střelcův stav, ale přímo nesouvisející s disociaální poruchou osobnosti nebo schizofrenickými poruchami. Cruzovi byla (pravděpodobně chybně) diagnostikována porucha autistického spektra. Pokud by Cruz skutečně byl autistický, kategorizace by se nezměnila, ale bylo by nejspíše potřeba kategorii psychotických střelců upravit a rozšířit i o další psychické poruchy, čímž by došlo k redukci stěžejního prvku schizofrenických poruch. V současné době Langman sice spojuje obsedantně kompulzivní poruchu s psychotickými střelci, pokud by se ale jednalo o poruchy jiného druhu, nebylo by možné se v tomto ohledu Langmanovou kategorizací řídit a prvek jiné psychické poruchy by zůstal nezařazen.

Langmanova teorie se zaměřuje především na střelcův stav před střelbou, což můžeme uvést na konkrétním příkladu ceremoniálu útoku, který je v rámci Langmanovy kategorizace nezařaditelný. V případě Roberta Gladdena byl verbalizován motiv školního útoku související s ceremoniálem, jelikož Gladden při policejním výslechu sdělil, že zhruba dva měsíce před útokem se chtěl zabít, ale uvědomil si, že tím by ničeho nedosáhl, nemělo by to žádný význam, a proto se rozhodl, že první školní den zastřelí nějaké děti. Chtěl něčeho dosáhnout, chtěl, aby jeho smrt měla nějaký význam. Na základě této informace můžeme tvrdit, že pro Gladdena byla střelba ve škole jakousi formou odplaty prostřednictvím

ceremoniálního násilného pokusu o popravu. Gladden je sice tímto rysem ojedinělým, avšak rozlišení rysů spojených s ceremoniálem útoku by v rámci Langmanovy teorie mohlo vést k pochopení střelcovy preference školní střelby, což by mohlo být zásadní pro vytvoření preventivních opatření.

Rys problematického otce je další poněkud nespecifickou charakteristikou, jelikož Langman přesně neuvádí, jaké okolnosti musí tento vliv z prostředí splňovat. Pro traumatizovaného střelce se zpravidla jedná o domácí násilí páchané otcem na členech rodiny včetně střelce. V případě analýzy této práce se ale jedná o trestaného jedince, který se střelcem nebydlel v jedné domácnosti, nadměrně konzumoval alkohol, týral svou manželku a dostupné informace spojené s otcem útočnicka vyvrací nebo přímo nepotvrzují jakoukoliv formu násilí páchanou na dítěti. Zda jsou tyto prvky problematického otce dostatečné pro určení rysu problematického otce není v rámci Langmanovy kategorizace jasné.

Pokud bychom měli srovnat útoky před a po roce 2011 odhalíme tyto odlišnosti:

Patrným rozdílem mezi střeleckými útoky před a po roce 2011 je množství veřejně sdílených informací zprostředkovaných sociálními sítěmi. U střelců útočících do roku 2011 je pouze ve dvou případech (Cho, Lane) zmíněn Facebook, Instagram dle dostupných informací nebyl využíván ani jednou.

Minimálně 3 z 5 útočníků po roce 2011 hojně využívali alespoň jednu ze služeb Instagramu, Facebooku, Tumburu, YouTubeu či Skypu. Online účty všech tří střelců byly kombinací fotek a videí se zbraněmi, komentářů oslavujících další střelce či masové vrahy a podpory vyjádřenou pro extremistické ideologie. Kromě vytváření vlastních násilnických profilů využívali střelci sociální média k interakci s lidmi podobných zájmů. Osborne byl například členem skupinového chatu Project Rainbow, kde se probírala témata týkající se např. Osbornova budoucího školního útoku, střelby na střední škole Columbine, zbraní, střelby.

Další rozdíl se týká speciálního vzdělávání. Do roku 2011 byli střelci z důvodu slabých studijních výsledků přesunuti do jiného vzdělávacího programu v šesti případech. Z těchto šesti případů byli střelci třikrát zařazeni do skupiny traumatizovaných střelců a třikrát do skupiny psychotických. Po roce 2011 se tento rys objevuje hned dvakrát ve skupině psychopatických střelců – v případě Zawahriho a Gladdena.

U střelců útočících po roce 2011 se velmi často objevuje idolizace jiných školních střelců, především a téměř výhradně střelby na střední škole Columbine z roku 1999, kterou stále můžeme považovat za inspiraci pro mnohé střelce. Tento útok provedený dvojicí Eric Harris a Dylan Klebold je považován za významný mnohými teoretiky zabývající se školní střelbou, jelikož spustil tzv. efekt napodobování (copycat effect). V tomto ohledu se tyto dvě skupiny neliší, idolizace střelců z Columbine je stále velmi aktuální.

Při oddělení případů pokusů o zabití a smrtících útoků můžeme konstatovat:

V této práci jsou zahrnuty čtyři případy školní střelby, při které se útočníci zabít pouze pokusili. Konkrétně se jedná o Bryana Olivera, Roberta Gladdena, kteří útok provedli v letech 2012 a 2013 a o dva další případy z let 2001 a 2007 analyzované Langmanem, které byly z hlediska obsahové úplnosti k nesmrtícím útokům přidány. Jsou jimi střelci Asa Coon a Jason Hoffman.

Z hlediska věkové kategorizace spadají všechny čtyři útoky pod středoškolské střelce. Podle psychologické kategorizace jsou tři střelci řazeni ke skupině traumatizovaných střelců (Oliver, Coon, Hoffman) a jeden ke skupině psychopatických střelců (Gladden).

3 ze 4 útočníků svůj útok zacílili na konkrétní osoby. Coon a Hoffman se zaměřili na osoby v pozicích autorit – na učitele, Oliver chtěl zavraždit své dva spolužáky a odmítl zranit kohokoliv dalšího. Pouze psychopatický Gladden naopak neměl jasný cíl, svůj jediný výstřel směřoval na skupinu studentů, nemířil konkrétně, účelem jeho útoku bylo usmrtit co nejvíce osob.

Cílený útok není mezi středoškolskými střelci v Langmanově kategorizaci rozlišován. Odlišuje od sebe cílené a náhodné útoky v rámci vysokoškolských střelců, jelikož se v této kategorii nevyskytuje žádný traumatizovaný střelec a cílenost spojená následně propojená s psychologickou kategorií (psychopatická, psychotická) je smysluplnější (Langman, 2015).

Je tedy otázkou, jestli by cílenost definovaná mezi „neúspěšnými“ středoškolskými střelci mohla být jedním z rozlišujících prvků pro rozdělení střelců, kteří při svém útoku zabíjeli a střelců, kteří nezabíjeli.

V rámci otázky rozdílnosti „úspěšných“ a „neúspěšných“ střelců je nutno zmínit ještě jeden rys, který je mezi střelci této skupiny rozdílný a souvisí se způsobem ukončení útoku.

Všechny útoky byly samozřejmě neúspěšné primárně díky náhodě a štěstí, že všechny potenciální oběti útok přežili.

V případě dvou střelců byl ale útok ukončen vnějším vlivem okolností, útočníci na tento závěr neměli žádný vliv. Gladdenův útok byl ukončen, protože včas zareagoval člen pedagogického sboru a střelce zneškodnil, Hoffman byl zadržen policistou.

Tyto případy se tak rozhodně liší od útoku dalších dvou střelců. Coon si v průběhu střelby sám vzal život. Bryan Oliver při útoku svou zbraň sklonil dobrovolně. V případě Olivera bylo rozhodnutí zastavit střelbu ponecháno na něm.

Ani jeden ze zmíněných faktorů ale nehraje pro určení psychologické kategorie zásadní roli. Na základě analýzy všech čtyř střelců tedy můžeme konstatovat, že Langmanova teorie je aplikovatelná i na střelce, kteří v rámci svého útoku nikoho neusmrtili.

Závěr

Pro účely této práce bylo zanalyzováno 5 školních střelců, kteří svůj útok provedli po roce 2011, konkrétně v letech 2012, 2013, 2016 a 2018. Tři střelci při svém útoku zabíjeli, u dvou dalších nebyl útok pro nikoho fatální. U některých útočníků jsme se při analýze setkali s nedostatkem dostupných informací, především v oblastech hlavního motivu střelby, oficiálních diagnóz a prostředí, ve kterém střelec vyrůstal. Přesto však byli všichni útočníci zařazeni jak do věkových kategorií, tak do tří psychologických kategorií vytvořených Peterem Langmanem, čímž byla zodpovězena první i druhá výzkumná otázka - Langmanova kategorizace je dle výsledků analýzy aplikovatelná na případy po roce 2011 a na případy střelby bez obětí.

Třetí výzkumná otázka týkající se rozdílů případů rozdělených dle časového vymezení od a do roku 2011 odhalila dvě odlišnosti. Střelci jsou rozdílní především v rozsahu využívání sociálních sítí a záměrného sdílení informací týkajících se násilí či přímo školní střelby. Dalším rozdílem je projev některých rysů ve skupinách, u kterých se do roku 2011 (dle dostupných informací) neprojevily, konkrétně jde o spojení psychopatické skupiny střelců a prvku speciálního vzdělávání.

V poslední výzkumné otázce rozdílnosti smrtících útoků a útoku, při kterých nikdo nepřišel o život, odhalila analýza fakt, že většina „neúspěšných“ střelců spadá do kategorie traumatizovaných střelců a svůj útok cílila buď na učitele, nebo spolužáky. Jeden ze střelců této skupiny se odlišuje jak od smrtících útoků, tak od „neúspěšných“ útoků tím, že útok ukončil dobrovolně, z vlastní vůle a ještě před příjezdem policie. Příklad tohoto útoku by mohl být inspirací pro upravení krizových opatření na školách.

V rámci práce však byly zaznamenány i určité nedostatky Langmanovy kategorizace.

Pokud bychom se zaměřili na konkrétní stěžejní rysy jednotlivých kategorií, došli bychom se závěru, že některé nejsou jasně definovány a míra projevení pro určení/neurčení rysu není pevně daná. Je třeba podotknout, že toto nedokonalé vymezení může být záměrné, jelikož Langman (a většina ostatních autorů) zdůrazňuje heterogenní povahu skupin, a tedy její nezobecnitelnost, což se může projevit právě na volnějším určení jednotlivých rysů.

Kromě širokého pojetí některých rysů se v rámci kategorizační sítě projevila naopak přílišná konkretizace jedné ze skupin. Psychotická skupina střelců je popsána především schizofrenickými poruchami, což tuto skupinu limituje pouze na jedince se schizofrenií či schizotypální poruchou osobnosti, čímž vyřazuje jedince s jinými psychickými poruchami (kromě disociální poruchy osobnosti), kteří se tím pádem stávají těžko zařaditelnými.

Závěrem můžeme konstatovat, že cíle této práce byly splněny – všichni střelci byli zařazeni do jedné z kategorií, byly identifikovány různorodosti související s časovým rozdělením a s rozdělením na základě útoků smrtelných a útoků bez obětí. Kriticky byly také zhodnoceny některé rysy Langmanovy kategorizační sítě a bylo navrženo jejich případné doplnění.

Seznam použitých informačních zdrojů

- Abcarian, R., Garrison, J., & Groves, M. (2013, June 10). Santa Monica shooter's background steeped in trauma, violence. Dostupné z <https://www.latimes.com/local/la-xpm-2013-jun-10-la-me-0611-santa-monica-shooting-20130611-story.html>
- Baltimore Police Department, (2012, August 27). School shooter: Robert Gladden Jr (police interview included). Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=J5diiSMhbv0>
- Baltimore Police Department, (2012, August 27). Robert Gladden Jr questioned by Baltimore county police part 3. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=AqL73nDLIUk&t=3s>
- Baštecká, B., & Goldmann, P. (2001). Základy klinické psychologie. Praha: Portál.
- Blanco, J. I. (2013). John Zawahri: Murderpedia, the encyclopedia of murderers. Dostupné z <https://murderpedia.org/male.Z/z/zawahri-john.htm>
- Böckler Nils, Seeger, T., Sitzer, P., & Heitmeyer, W. (2013). School Shootings International Research, Case Studies, and Concepts for Prevention. New York, NY: Springer.
- Brady, D. (2018). Transcript of an interview of Jesse Osborne. Dostupné z <https://schoolshooters.info/jesse-osborne>
- Brown, E. (2013, June 11). Mother Of Santa Monica College Shooter John Zawahri Expresses 'Great Sadness' Over Shooting. Dostupné z <https://www.ibtimes.com/mother-santa-monica-college-shooter-john-zawahri-expresses-great-sadness-over-shooting-1300321>
- Česká školní inspekce. (2016). Tematická zpráva: Bezpečnost ve školách a školských zařízeních. Dostupné z <http://www.csicr.cz/html/TZ2014-15-01/flipviewerexpress.html>
- Česká školní inspekce. (2016). Tematická zpráva: Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách. Dostupné z http://www.csicr.cz/html/TZ_prevence_sikany/html5/index.html?&locale=CSY
- Collins, J. (2019, November 12). Prosecutor: Messages show teen plotted SC school shooting. Dostupné z <https://apnews.com/29974d65cf714d2f989cc3b41fa88c9c>

Cbs. (2013, June 10). Documents Show Suspected Shooter Grew Up In Violent Home. Dostupné z <https://losangeles.cbslocal.com/2013/06/10/documents-show-suspected-shooter-grew-up-in-violent-home/>

Cbs. (2013, February 25). Perry Hall High Shooter Gets 35 Years In Prison; Watch His Confession Tapes. Dostupné z <https://baltimore.cbslocal.com/2013/02/25/sentencing-to-be-held-for-teen-who-pleaded-guilty-in-perry-hall-high-shooting/>

Deschamps, R. (2018). Statement of Roxanne Deschamps. Dostupné z www.schoolshooters.info/nikolas-cruz

Dominguez, A., & Nuckols, B. (2012, August 29). Records Show Troubled Life for Accused High School Shooter. Dostupné z <https://www.nbcwashington.com/news/local/records-show-troubled-life-for-accused-high-school-shooter/1927893/>

Family Of Alleged School Shooter: 'We Are Horrified'. (2012, October 28). Dostupné z https://www.huffpost.com/entry/robert-wayne-gladden-perry-hall-shooting_n_1835794

Farrell, P. (2016, October 1). Jesse Osborne: 5 Fast Facts You Need to Know. Dostupné z <https://heavy.com/news/2016/09/jesse-jeffrey-osborne-townville-south-carolina-elementary-school-shooting-suspect-meghan-hollingsworth-jacob-hall/>

Fast, J. (2016). Beyond bullying: breaking the cycle of shame, bullying, and violence. Oxford: Oxford University Press.

Fast, J. (2008). Ceremonial violence: a psychological explanation of school shootings. Woodstock, NY: Overlook Press.

Follman, M. (2017, June 25). The Santa Monica Mass Shooter: A Familiar Profile. Dostupné z <https://www.motherjones.com/crime-justice/2013/06/santa-monica-john-zawahri-assault-rifle-high-capacity-magazines/>

Griffin, D., Glover, S., Pagliery, J., & Lah, K. (2018, February 16). From 'broken child' to mass killer. Dostupné z <https://edition.cnn.com/2018/02/16/us/shooter-profile-invs/index.html>

Hare, R. D. (1999). Without conscience: the disturbing world of the psychopaths among us. London: The Guilford Press.

- High School Shooting Suspect Left Ominous Facebook Status. (2012, August 28). Dostupné z https://www.huffpost.com/entry/robert-wayne-gladden-jr_n_1837977 (Ass. Press)
- Holmes, R. M., & Holmes, S. T. (1998). *Serial murder*. London: Sage Publications.
- Johnson. (2017, May 9). Estate of Zawahri v. Fayad. Dostupné z https://casetext.com/case/estate-of-zawahri-v-fayad/?PHONE_NUMBER_GROUP=P&NEW_CASE_PAGE=N
- Jones, J. M. (2020, April 8). More Parents, Children Fearful for Safety at School. Dostupné z <https://news.gallup.com/poll/241625/parents-children-fearful-safety-school.aspx>
- Kimball, E. (2013, February 9). UPDATE: Hearing Reveals Dark Details On Accused Perry Hall Student Shooter. Dostupné z <https://patch.com/maryland/perryhall/hearing-reveals-dark-details-on-accused-perry-hall-st748b111a32>
- Kotowski, J. (2014). Psychologist: Bryan Oliver dropped clues, planned shooting at Taft Union High. Dostupné z https://www.bakersfield.com/news/psychologist-bryan-oliver-dropped-clues-planned-shooting-at-taft-union/article_6a82e8f0-e030-5458-a38e-4fab059fc0ff.html
- Kotowski, J. (2014b). Taft school shooter a little remorseful. Dostupné z https://www.bakersfield.com/archives/oliver-on-the-stand-i-don-t-remember-events-leading/article_f464ef66-31d2-5184-a0f1-ef11c13a59e2.html&usg=ALkJrhjcGtdSe-S7aGCzOtbbeVguJ4710Q
- Kotowski, J. (2014c). Oliver on the stand: I don't remember events leading up to the shooting. Dostupné z https://www.bakersfield.com/archives/oliver-on-the-stand-i-don-t-remember-events-leading/article_f464ef66-31d2-5184-a0f1-ef11c13a59e2.html
- Langman, P. (2009). Rampage school shooters: A typology. *Aggression and Violent Behavior*, 14(1), 79–86. doi: 10.1016/j.avb.2008.10.003
- Langman, P. F. (2010). *Why kids kill: inside the minds of school shooters*. New York: St. Martins Griffin.
- Langman, P. F. (2015). *School shooters: understanding high school, college, and adult perpetrators*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Langman, P. F. (2016). School shooters: The myth of the stable home. Dostupné z <https://schoolshooters.info/school-shooters-myth-stable-home>

Langman, P. F. (2017). School shooters: a miscellany. Dostupné z <https://schoolshooters.info/school-shooters-miscellany>

Langman, P. F. (2018). Broward county sheriff's office contact summary with Nikolas Cruz. Dostupné z <https://schoolshooters.info/sites/default/files/Broward-County-Sheriff-Summary-of-Cruz-Contacts.pdf>

Langman, P. F. (2018). Role models, contagions, and copycats: an exploration of the influence of prior killers on subsequent attacks. Dostupné z https://schoolshooters.info/sites/default/files/role_models_2.1.pdf

Langman, P. F. (2020, March 3). About Dr. Langman. Dostupné z <https://schoolshooters.info/about-dr-langman>

Lee, A., Dixon, R., & Barnett, R. (2016, September 29). Townville Elementary shootings linked to nearby slaying. Dostupné z <https://eu.greenvilleonline.com/story/news/crime/2016/09/28/shooting-reported-townville-elementary/91227346/>

Lewis, S. (2020, April 14). March 2020 was the first March without a school shooting in the U.S. since 2002. Dostupné z <https://www.cbsnews.com/news/coronavirus-first-march-without-school-shooting-since-2002-united-states/>

Lykins, A. D., & Cantor, J. M. (2013). Vorarephilia: A Case Study in Masochism and Erotic Consumption. *Archives of Sexual Behavior*, 43(1), 181–186. doi: 10.1007/s10508-013-0185-y

Malá, K. (2017). Přípravenost na krizové situace ve škole z pohledu pedagoga. Pedagogická fakulta UK. Praha

Mayo, N. (2018, February 16). Live updates: Accused Townville shooter hallucinated of dead father, per testimony. Dostupné z <https://eu.independentmail.com/story/news/crime/2018/02/16/live-updates-jesse-osborne-accused-townville-shooting-starts-defense-hearing/332362002/>

- McGee, J. P., & DeBernardo, C. R. (1999). The classroom avenger: A behavioral profile of school based shootings. *The Forensic Examiner*, 8(5-6), 16–18.
- McLaughlin, E. C., & Park, M. (2018, February 16). Social media paints picture of racist 'professional school shooter'. Dostupné z <https://edition.cnn.com/2018/02/14/us/nikolas-cruz-florida-shooting-suspect/index.html>
- Newman, K. S., & Fox, C., & Harding, D. & Mehta, J., & Roth, W. (2004). *Rampage: the social roots of school shootings*. New York: Basic Books.
- Oliver, B. (2012). Phycopath. Dostupné z www.schoolshooters.info/bryan-oliver
- Ovalle, D., & Nehamas, N. (2018, December 20). Parkland shooters mom hated Trump. When she died, he put a Trump hat in her casket. Dostupné z <https://www.miamiherald.com/news/local/crime/article223374745.html>
- O'Toole, Mary E. (2012). *Dangerous instincts: Use an fbi profilers tactics to avoid unsafe situations*. Place of publication not identified: Penguin Books.
- O'Toole, M. . (2012). *The school shooter: a threat assessment perspective*. Quantico, VA: FBI Academy.
- Pálková, Šárka. (2014). Mediální obraz „šilných“ střelců: Jsou média pouze zdrojem informací nebo i spolupachatelé? Praha, 2014, 98 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Závozda. Praha.
- Palmer, E. (2018, August 9). Parkland gunman claims demon told him to "Burn. Kill. Destroy". Dostupné z <https://www.newsweek.com/demon-parkland-shooter-nikolas-cruz-burn-kill-destroy-transcript-1060004>
- Press, M. W. A. (2018, February 17). Florida shooting suspect Nikolas Cruz was member of school's rifle team and described as a 'very good shot'. Dostupné z <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/02/17/florida-shooting-suspect-nikolas-cruz-member-schools-rifle-team/>
- Ray, M. (2019, December 7). Sandy Hook Elementary School shooting. Dostupné z <https://www.britannica.com/event/Newtown-shootings-of-2012>

Riedman, D., & O'Neill D. (2020) CHDS – K-12 School Shooting Database. Center for Homeland Defense and Security. Dostupné z www.chds.us/ssdb.

Robertz, F. J. (2004). School Shootings über die Relevanz der Phantasie für die Begehung von Mehrfachtötungen durch Jugendliche. Frankfurt am Main: Verl. f. Polizeiwiss. Lorei.

Rocque, M. (2012). Exploring school rampage shootings: Research, theory, and policy. *The Social Science Journal*, 49(3), 304–313. doi: 10.1016/j.soscij.2011.11.001

Rueb, E. S., & Garcia, S. E. (2019, November 14). Teenager Who Killed His Father and a 6-Year-Old Is Sentenced to Life Without Parole. Dostupné z <https://www.nytimes.com/2019/11/14/us/jesse-osborne-townville-school-shooting.html>

Safarik, M. E., & Ramsland, K. M. (2020). Spree killers: practical classifications for law enforcement and criminology. Boca Raton: CRC Press, Taylor & Francis Group.

Seabrooks, J., & Vasquez, A. (2014). District Attorney's Narrative. Los Angeles: Clara Shortridge Foltz Criminal Justice Center

Serrano, R., Blankstein, A., Gerber, M. (2013). Santa Monica shooting suspect, possible motive identified, officials say. Dostupné z <https://www.latimes.com/local/lanow/la-xpm-2013-jun-08-la-me-ln-santa-monica-gunman-identified-john-zawahri-20130608-story.html>

Sheets, M. (2019, November 15). Teen school shooter Jesse Osborne gets life without parole for killing father and boy, six. Dostupné z <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7686335/School-shooter-Jesse-Osborne-gets-life-without-parole-killing-father-boy-six.html>

Scheithauer, H., & Bondü, R. (2011). Amoklauf und School Shooting: Bedeutung, Hintergründe und Prävention. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Stettenbenz, B. (2019, September 4). Number of Fatalities Including Shooter by Year (2010-Present). Dostupné z <https://www.chds.us/ssdb/number-of-fatalities-including-shooter-by-year-2010-present/>

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. (2017). Mkn-10: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize: obsahová aktualizace k 1.1.2018. Praha.

William Wan, K. S. (2018, February 15). Florida shooting suspect Nikolas Cruz: Guns, depression and a life in trouble. Dostupné z <https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2018/02/15/florida-shooting-suspect-nikolas-cruz-guns-depression-and-a-life-in-free-fall/>

Wilson, F. S., & Martinez, M. (2013, January 15). Teen pleads not guilty in California school shooting. Dostupné z <https://edition.cnn.com/2013/01/14/justice/california-shooting/index.html>

Woodrow, J. (2018, March 5). Inside the mind of the Townville, South Carolina teen school shooter. Dostupné z https://www.postandcourier.com/news/inside-the-mind-of-the-townville-south-carolina-teen-school/article_d980eaf2-1fe6-11e8-9d78-0ba8a2e0e0e0.html

World Health Organization. (2020). International classification of diseases for mortality and morbidity statistics (11th Revision). Dostupné z <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>

Zhao, C. (2018, August 9). Watch: Parkland shooter Nikolas Cruz punches own face, says he hears demons in confession tapes. Dostupné z <https://www.newsweek.com/parkland-shooter-nikolas-cruz-punches-own-head-says-he-hears-demons-1065071>